

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
«Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***«Η συμβολή της πολιτικής συνοχής της Ευρωπαϊκής
Ένωσης στην τουριστική ανάπτυξη: Η περίπτωση της
Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου»***

Συγγραφή: Γιαλαμά Σοφία

Επιβλέπων: Καθ. Α. Κότιος

Πειραιάς, 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή
2. Προτεραιότητες και αρχιτεκτονική της νέας πολιτικής συνοχής 2014-2020
3. Η αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ 2014-2020 στην Ελλάδα
4. Οι προτεραιότητες και δράσεις των τομεακών προγραμμάτων για την προώθηση του τουρισμού
 - 4.1 Προτεραιότητες και δράσεις του ΕΠΑΝΕΚ για τον τουρισμό
 - 4.2 Προτεραιότητες και δράσεις του τουρισμού μέσω του ΠΑΑ
5. Τουριστική οικονομία, στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης και προτεραιότητες του ΠΕΠ της ΠΝΑ για την περίοδο 2014-2020
 - 5.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά της τουριστικής οικονομίας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
 - 5.2 Κύρια τουριστικά προϊόντα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
 - 5.3 Ο Τουρισμός στην Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
 - 5.4 Ο τουρισμός στο ΠΕΠ της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2014-2020
 - 5.5 Οι προτεραιότητες και δράσεις του ΠΕΠ της ΠΝΑ για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη του Ν. Αιγαίου
6. Συμπεράσματα και προτάσεις για ενίσχυση του τουρισμού μέσω των επενδυτικών προτεραιοτήτων του ΕΣΠΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός αποτελεί το σημαντικότερο κλάδο της Ελληνικής οικονομίας, με μεγάλη συμβολή στο σχηματισμό του ΑΕΠ και στην απασχόληση. Επίσης, ως πλέον εξωστρεφής κλάδος της οικονομίας συμβάλλει στην εξισορρόπηση του Ισοζυγίου Πληρωμών και στην εισροή εισοδημάτων. Λόγω της παρατεταμένης ύφεσης είναι αναγκαία η αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Στην κατεύθυνση αυτή δύναται να συμβάλει η περαιτέρω ενίσχυση της εξαγωγής τουριστικών υπηρεσιών. Αυτό προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, την ποιοτική αναβάθμιση και διεύρυνση των τουριστικών προϊόντων της χώρας, τα οποία με τη σειρά τους προϋποθέτουν σημαντικές επενδύσεις σε δημόσιες και ιδιωτικές υποδομές, καθώς και σε βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στον κλάδο. Λόγω όμως της οικονομικής κρίσης, οι διαθέσιμοι πόροι για τη στήριξη του τουρισμού είναι περιορισμένοι. Για το λόγο αυτό είναι επιτακτική ανάγκη η αξιοποίηση των πόρων του ΕΣΠΑ της νέας προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Αυτό είναι και το βασικό ερευνητικό αντικείμενο της εργασίας. Μετά την παρουσίαση της νέας αρχιτεκτονικής της πολιτικής συνοχής και των ελληνικών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων εντοπίζονται οι χρηματοδοτικές δυνατότητες για την προώθηση του τουρισμού. Για μια πληρέστερη και πιο συγκεκριμένη ανάλυση ερευνώνται και εντοπίζονται οι δυνατότητες αξιοποίησης των πόρων του ΕΣΠΑ στην πλέον τουριστική περιοχή της χώρας, την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες υλοποίησης της περιφερειακής στρατηγικής για τον τουρισμό μέσω των δράσεων των τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, όπως και μέσω του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Πολιτική Συνοχής της ΕΕ, Διαρθρωτικά Ταμεία, Οικονομική Σύγκλιση, ΕΣΠΑ 2014-2020, Επιχειρησιακά Προγράμματα, Επενδυτικές Προτεραιότητες, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

SUMMARY

Tourism constitutes the most important sector of Greek economy, contributing greatly to the GDP and employment. Furthermore, as a highly extrovert economic sector, it contributes to the counterbalance of the Balance of Payments and the inflow of revenues. Due to the sustainable recession, the increase of goods and services exports is prerequisite for the recovery of the Greek economy. The further enhancement of tourist services exports can contribute in that direction. That requires, among others, the qualitative upgrade and expansion of the land's tourist products, which, in turn, require significant investments in public and private infrastructure, as well as the improvement of human resources employed in tourism. However, due to the financial crisis, the available resources to support the tourism industry are limited. For this reason the exploitation of NSRF funds of the new programming period 2014 – 2020 is imperative. This is the basic research object of this thesis. After the presentation of the new architecture of the cohesion policy and the Greek Operational Programs, the financing opportunities for the promotion of tourism are traced. For an intact and coherent analysis, the harnessing possibilities of the NSRF funds in the country's illustrious tourist area, the region of Southern Aegean, are located and examined. The research concludes that there are substantial opportunities of implementing a regional strategy for tourism through action of the sectoral Operational Programs, as well as through the Regional Operational Program.

Keywords: EU Cohesion Policy, Structural Funds, Economic Convergence, NSRF 2014-2020, Operational Programs, Investment Priorities, sustainable tourism development, Region of South Aegean

1. Εισαγωγή

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ), που υπογράφηκε στο Λουξεμβούργο στις 17 Φεβρουαρίου 1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987, αποτελεί την πρώτη μεγάλης σημασίας τροποποίηση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Η ΕΕΠ αναθεώρησε τη αρχική Συνθήκη προκειμένου να προωθήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να υλοποιήσει την εσωτερική αγορά (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISS>)

Μεταξύ άλλων, τροποποίησε τους κανόνες λειτουργίας των ευρωπαϊκών οργάνων και διεύρυνε τις κοινοτικές αρμοδιότητες, ιδίως στους τομείς της έρευνας, της ανάπτυξης, του περιβάλλοντος και της κοινής εξωτερικής πολιτικής. Επίσης, για πρώτη φορά η ΕΕΠ, με τα άρθρα 130Α-130Δ, έθεσε σε εφαρμογή την πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής για να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις από την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς στα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη μέλη και για να μειώσει τις αποκλίσεις του επιπέδου ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών της. Συνεπώς, η διαπίστωση ότι η δυναμική του ελεύθερου ανταγωνισμού στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς ενισχύει τις περιφερειακές ανισότητες, αντί να επιφέρει την σύγκλιση των επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ των επί μέρους περιοχών της Ευρώπης, αποτέλεσε το βασικό οικονομικό επιχείρημα για την υιοθέτηση της πολιτικής συνοχής (Begg 2016). Ασφαλώς, σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι πολιτικοί τακτισμοί. Για παράδειγμα, οι χώρες της Κοινοτικής περιφέρειας αίτησαν επιτακτικά μια νέα πολιτική αναδιανομής εισοδημάτων εντός της Κοινότητας προκειμένου να συμφωνήσουν στο περιεχόμενο της νέας Συνθήκης και ειδικά προκειμένου να αποδεχθούν το νέο Πρόγραμμα 1992 για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς (Μούσης 2015).

Η νέα πολιτική συνοχής μπορεί να είχε ως προπομπούς της το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (1975) και τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) 1984-89, όμως έθεσε νέους διευρυμένους στόχους και απέκτησε περισσότερα και μονιμότερα εργαλεία παρέμβασης, όπως είναι τα Διαρθρωτικά Ταμεία (Λαζαρίδης 2012, Λιαργκόβας και Ανδρέου 2007).

Το 1992, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Μάαστριχτ) διεύρυνε τα Διαρθρωτικά Ταμεία, αφού υιοθέτησε ένα νέο μέσο, το Ταμείο Συνοχής, για τη

χρηματοδότηση έργων υποδομής στις μεταφορές και στο περιβάλλον στις φτωχότερες χώρες της Ένωσης, μετά από πίεση των χωρών της Κοινοτικής Περιφέρειας (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0026&from=EL>, Μούσης 2015). Εν συνεχεία, το 2010, η Συνθήκη της Λισαβόνας πρόσθεσε στους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και τον στόχο της εδαφικής συνοχής (<http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/codified%2030%20march%202010.pdf>).

Η πολιτική της συνοχής υλοποίησε στο πλαίσιο της μεσοπρόθεσμης δημοσιονομικής πολιτικής της Ένωσης, δια των λεγόμενων προγραμματικών περιόδων. Οι μέχρι σήμερα υλοποιηθείσες προγραμματικές περιόδους είναι: 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006, 2007-2013, ενώ σε εξέλιξη είναι η Πέμπτη προγραμματική περίοδος 2014-2020 (Brunazzo, 2016).

Σήμερα, το ισχύον θεσμικό υπόβαθρο της πολιτικής συνοχής της ΕΕ εδράζεται στα κάτωθι άρθρα της Ενοποιημένης Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ):

Άρθρο 3 ΣΕΕ: Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

Άρθρο 4 ΣΛΕΕ: Η Ένωση έχει συντρέχουσα αρμοδιότητα στο πεδίο της πολιτικής συνοχής, δηλαδή η πολιτική αυτή ασκείται από όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων (ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό).

Άρθρο 174 ΣΛΕΕ: Στο άρθρο αυτό ορίζονται οι στόχοι της πολιτικής συνοχής, που είναι πρωτίστως η επίτευξη της σύγκλισης των επιπέδων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών της ΕΕ.

Άρθρο 175: Τα κράτη μέλη συντονίζουν τις πολιτικές τους, ώστε όλες οι Ενωσιακές πολιτικές να συμβάλουν στους στόχους της συνοχής.

Άρθρο 176: Ως μέσα της πολιτικής συνοχής ορίζονται τα Διαρθρωτικά Ταμεία (Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, τμήμα Προσανατολισμού, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης), η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και τα άλλα

υφιστάμενα χρηματοδοτικά μέσα, τα οποία εφεξής ονομάζονται Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ).

Άρθρο 177 ΣΛΕΕ: Το Ταμείο Συνοχής, από το 1993, συμμετέχει χρηματοδοτικώς σε σχέδια περιβάλλοντος και διευρωπαϊκών δικτύων στον τομέα της υποδομής των μεταφορών.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται και αναλύεται η νέα πολιτική συνοχής, όπως αυτή υλοποιείται μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2014-2020. Ειδική έμφαση δίδεται σε προγράμματα και δράσεις που στοχεύουν στην περαιτέρω ανάπτυξη του σημαντικότερου τομέα της ελληνικής οικονομίας, του τουρισμού, που επεκτείνεται, λιγότερο ή περισσότερο, σε ολόκληρη τη χώρα. Επίσης, εξετάζονται και εντοπίζονται οι δυνατότητες αξιοποίησης των πόρων του ΕΣΠΑ 2014-2020 στην πλέον αναπτυγμένη και εν μέρει κορεσμένη περιοχή της χώρας μας, που είναι το νησιωτικό σύμπλεγμα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδες και Δωδεκάνησα).

Η δομή της παρούσας εργασίας έχει ως εξής:

Στην 2^η ενότητα παρουσιάζονται οι βασικές κατευθύνσεις, οι προτεραιότητες και η βασική αρχιτεκτονική της νέας πολιτικής συνοχής για την Πέμπτη προγραμματική περίοδο 2014-2020 της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η 3^η ενότητα είναι αφιερωμένη στην εφαρμογή της νέας πολιτικής συνοχής της ΕΕ στην Ελλάδα. Ειδικότερα παρουσιάζονται οι στρατηγικοί στόχοι του νέου ΕΣΠΑ, η δομή των νέων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΕΠ) , καθώς και η κατανομή των πόρων μεταξύ τομεακών προγραμμάτων και περιφερειών.

Στην 4^η ενότητα παρατίθεται η στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του νέου ΕΣΠΑ και γίνεται ειδική αναφορά στις προτεραιότητες και δράσεις για χρηματοδότηση της τουριστικής ανάπτυξης από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι επενδυτικές προτεραιότητες των δύο τομεακών προγραμμάτων με τη μεγαλύτερη και σαφέστερη αναφορά στον τουρισμό. Στόχος της ενότητας αυτής είναι να αναδείξει τις χρηματοδοτικές δυνατότητες του τουρισμού μέσω των τομεακών προγραμμάτων.

Η 5^η ενότητα περιλαμβάνει την μελέτη της περίπτωσης της τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Η επιλογή της περιοχής έγινε στη βάση της μεγάλης εξάρτησής της από τον τουρισμό, καθώς και από το γεγονός ότι αποτελεί τον πυρήνα της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως είναι η έντονη νησιωτικότητα. Η ενότητα αυτή εκκινεί με την παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών της τουριστικής οικονομίας, συνεχίζει με τις προτεραιότητες τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας και κλείνει με τις δράσεις του ΠΕΠ της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (ΠΝΑ) για τον τουρισμό, που είναι και ο κυρίαρχος κλάδος της περιοχής.

Στην 6^η ενότητα συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις για την ένταξη στις χρηματοδοτήσεις των νέων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ δράσεις για την περαιτέρω βιώσιμη ανάπτυξη των κύριων τουριστικών προϊόντων της Περιφέρειας προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του τουρισμού εμπειρίας.

2. Προτεραιότητες και αρχιτεκτονική της νέας πολιτικής συνοχής 2014-2020

Βασιζόμενο στα σχετικά άρθρα της ΣΛΕΕ και μετά από επίμονες διαπραγματεύσεις μεταξύ των Ευρωπαϊκών Οργάνων και των κρατών μελών της ΕΕ θεσπίστηκαν το 2013 οι Κανονισμοί για την πολιτική συνοχής της πέμπτης προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Οι νέοι Κανονισμοί είναι οι εξής:

- Ο Κανονισμός 1303/2013, ο οποίος θεσπίζει κοινές διατάξεις για όλα τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ).
- Ο Κανονισμός για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) 1301/2013.
- Ο Κανονισμός για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) 1304/2013.
- Ο Κανονισμός του Ταμείου Συνοχής 1300/2013.
- Ο Κανονισμός για το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) 1305/2013.
- Το θεσμικό πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), COM/2013/245.

Η προγραμματική περίοδος 2014-2020 ορίζει τις προτεραιότητες της πολιτικής συνοχής ανά θέμα, τις οποίες αποκαλεί Θεματικούς Στόχους (Committee of the Regions 2015). Οι Θεματικοί Στόχοι προωθούνται μέσω της υλοποίησης των λεγόμενων Επενδυτικών Προτεραιοτήτων.

Ειδικότερα, οι στρατηγικοί στόχοι της συνοχής της περιόδου 2014-2020, όπως ορίζονται στα νέα προγραμματικά κείμενα είναι (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2011, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2013):

Πρώτον, οι επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση, στα κράτη μέλη και τις περιφέρειες που υποστηρίζονται από τα τρία Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, Ταμείο Συνοχής).

Δεύτερον, η Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία, που υποστηρίζεται από το ΕΤΠΑ.

Τρίτον, η υλοποίηση της στρατηγικής της Ένωσης για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, δηλαδή οι στόχοι της Στρατηγικής Ευρώπη 2020.

Οι συνολικοί πόροι της ΕΕ για την πολιτική συνοχής 2014-2020 ανέρχονται σε 313,2 δις ευρώ.

Η κατανομή των πόρων για το στόχο «επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση» κατανέμονται μεταξύ των ακόλουθων τριών κατηγοριών περιφερειών επιπέδου NUTS 2 ως εξής (European Commission 2015):

- 52,45 % (164,3 δις. ευρώ) στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, στις οποίες το κ.κ. ΑΕΠ είναι χαμηλότερο του 75% του μέσου κ.κ. ΑΕΠ της Ένωσης.
- 10,24 % (32,1 δις. ευρώ) στις περιφέρειες μετάβασης, στις οποίες το κ.κ. ΑΕΠ βρίσκεται μεταξύ του 75% και του 90% του μέσου κ.κ. ΑΕΠ της Ένωσης.
- 15,67 % (49,1 δις. ευρώ) στις περισσότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, στις οποίες το κ.κ. ΑΕΠ είναι υψηλότερο του 90% του μέσου κ.κ. ΑΕΠ της Ένωσης.
- 21,19 % (66,4 δις. ευρώ) στα κράτη μέλη που υποστηρίζονται από το Ταμείο Συνοχής και έχουν κ.κ. Εθνικό Εισόδημα χαμηλότερο του 90% του μέσου κ.κ. Εθνικού Εισοδήματος της ΕΕ.
- 0,44 % (1,4 δις. ευρώ) ως πρόσθετη χρηματοδότηση για τις εξόχως απόκεντρες περιφέρειες κ.λπ.
- 2,75% (8,9 δις ευρώ) για τον στόχο της ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας, δηλαδή για τις δράσεις τύπου Interreg.

Οι ειδικές προτεραιότητες (Θεματικοί Στόχοι) των Διαρθρωτικών Ταμείων είναι:

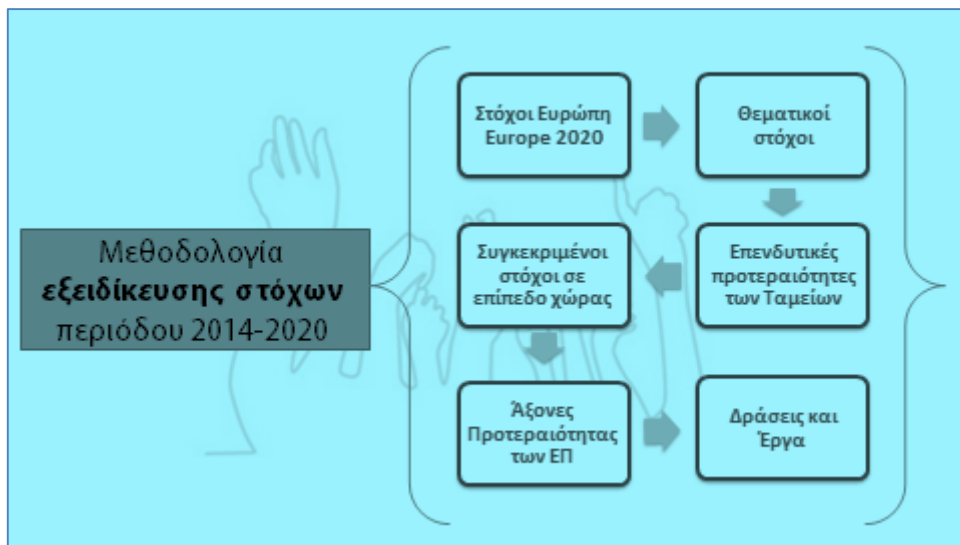
- Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας.
- Βελτίωση της πρόσβασης, της χρήσης και της ποιότητας των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών.
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ) και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (για το ΕΤΘΑ).

- Υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς.
- Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων.
- Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων.
- Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των προβλημάτων σε βασικές υποδομές δικτύων.
- Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας της εργασίας.
- Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων.
- Επένδυση στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και τη διά βίου μάθηση.
- Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημόσιων αρχών και των ενδιαφερόμενων φορέων και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

Όπως, αναφέρθηκε, οι παραπάνω Θεματικοί Στόχοι υλοποιούνται μέσω των αντίστοιχων τους Επενδυτικών Προτεραιοτήτων, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν τα έργα και τις δράσεις, καθώς και κατανεμημένους πόρους.

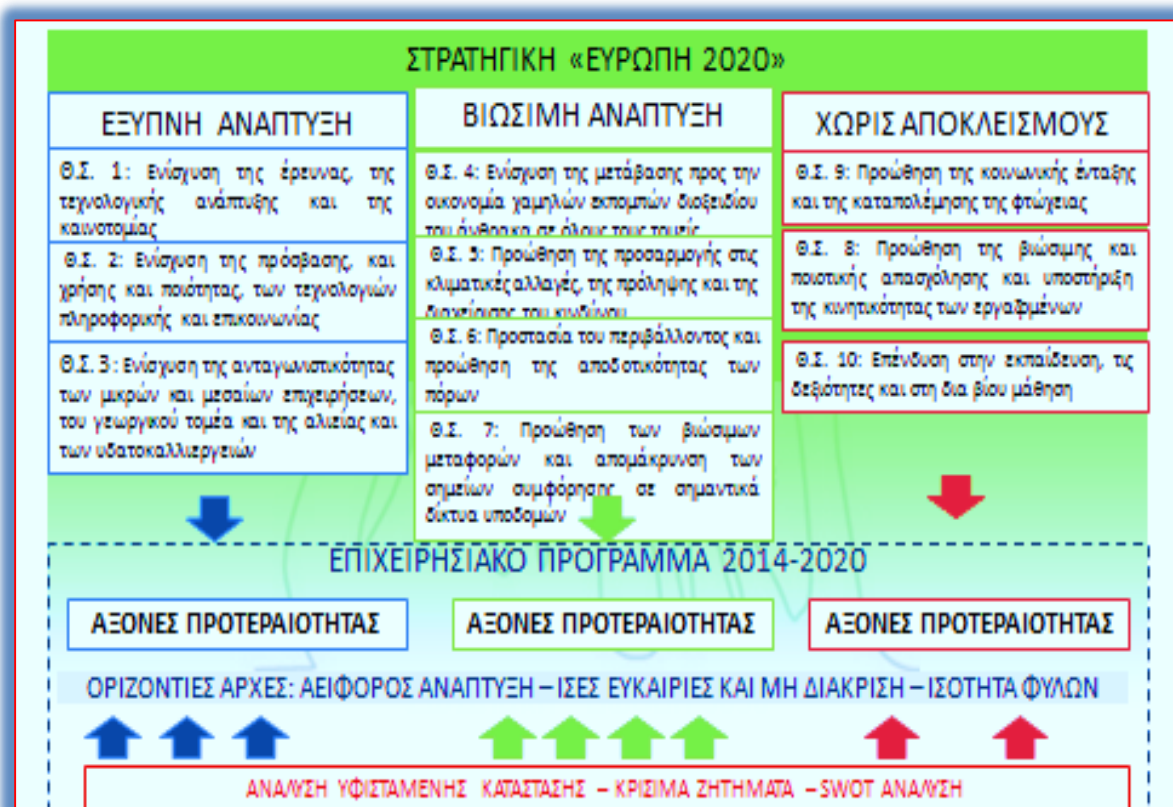
Στο παρακάτω Γράφημα 1 παρουσιάζεται η αλληλουχία μεταξύ των επί μέρους στόχων της πολιτικής συνοχής 2014-2020, καθώς και η μεθοδολογία της αρχιτεκτονικής της. Έτσι, οι στόχοι της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 (European Commission 2010, Gros and Roth 2012, Kotios and Saratsis 2011) αντιστοιχούνται με τους Θεματικούς Στόχους. Εν συνεχεία, ορίζονται οι Επενδυτικές Προτεραιότητες ανά Θεματικό Στόχο, οι Ειδικοί Στόχοι της Χώρας ή της Περιφέρειας και οι Άξονες Προτεραιότητάς τους και τέλος οι επί μέρους δράσεις και τα έργα προς υλοποίηση.

Γράφημα 1: Αρχιτεκτονική των στόχων της νέας πολιτικής συνοχής

φ

Γράφημα 2: Η ενσωμάτωση των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 και των Θεματικών Στόχων στα Επιχειρησιακά Προγράμματα

Από το Γράφημα 2 συνάγεται ότι ο στόχος Έξυπνη Ανάπτυξη της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 εξυπηρετείται από τους Θεματικούς Στόχους 1-3, ο στόχος της Βιώσιμης Ανάπτυξης από τους Θεματικούς Στόχους 4-7, ενώ ο στόχος ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς από τους Θεματικούς Στόχους 8, 9 και 10. Ο Θεματικός Στόχος 11 εξυπηρετεί και τους τρεις πυλώνες της Στρατηγικής Ευρώπη 2020.

Επίσης, όπως ήδη αναφέρθηκε η νέα πολιτική συνοχής δίδει έμφαση στην εδαφική ή χωρική συνοχή (Jouen, 2014). Ο όρος χωρική συνοχή αναφέρεται σε ένα σύνολο αρχών για την αρμονική και ισορροπημένη χωροταξική ανάπτυξη των επί μέρους εδαφικών ενοτήτων της Ένωσης (Barca 2009). Η στρατηγική της χωρικής ανάπτυξης οφείλει να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, ώστε να υπάρξει σύγκλιση των επιπέδων ανάπτυξης (Council of EU 2011). Μέσω της ολοκληρωμένης προσέγγισης επιδιώκεται η αντιμετώπιση των προβλημάτων και η διεύρυνση των τοπικών αναπτυξιακών δυνατοτήτων των διαφορετικών περιοχών όπως είναι οι υπο-περιφερειακές, διαπεριφερειακές, αστικές, αστικές-αγροτικές και λειτουργικές περιοχές. Διαφορετικές περιοχές χρειάζονται διαφορετικές αναπτυξιακές παρεμβάσεις, σχεδιασμένες εκ των κάτω προς τα άνω από τις τοπικές κοινωνίες και σε συνεργασία με τις υπερκείμενες αρχές, στο πλαίσιο μιας πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης.

Οι στρατηγικοί στόχοι της Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2014-2020 είναι η επίτευξη της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και της διατήρησης των πόρων, εστιάζοντας στη φέρουσα ικανότητα και τις ιδιαίτερες ανάγκες των επί μέρους χωρικών ενοτήτων και χρησιμοποιώντας ως κινητήρες την ανταγωνιστικότητα και την τοπική επιχειρηματικότητα. Ένας περαιτέρω στρατηγικός στόχος της ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης είναι η αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων στο χωρικό επίπεδο και τέλος η παραγωγική ανασυγκρότηση με συνδυασμό όλων των αναπτυξιακών παρεμβάσεων (Saratsis, Kotios and Koutoulakis 2015).

Τα νέα μέσα για την προώθηση της Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης; είναι European Commission 2014a, European Commission 2014b, EETAA 2013) :

- Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση-OXE (Integrated Territorial Investment-ITI)
- Η Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη – BAA (Sustainable Urban Development)

- Η Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων – ΤΑΠΤΟΚ (Community Led Local Development – CLLD)

Οι ΟΧΕ είναι εργαλείο ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών σε χωρικές ενότητες που παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα ή διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες, όπως είναι οι υποπεριφερειακές, διαπεριφερειακές και λειτουργικές (European Commission 2014a). Η ΒΑΑ είναι ΟΧΕ που υλοποιούνται σε αστικές περιοχές. Στο επίκεντρο της αναπτυξιακής παρέμβασης βρίσκεται η ολιστική προσέγγιση σχεδιασμού, με έμφαση στις προκλήσεις της οικονομικής κρίσης και παραγωγικής ανασυγκρότησης. Επίσης, η στρατηγική χωρικής ανάπτυξης δύναται να αξιοποιεί έναν συνδυασμό επενδυτικών προτεραιοτήτων από διάφορους θεματικούς στόχους του ίδιου ή περισσότερων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Η χρηματοδότησή τους είναι πολύ-ταμειακή, χρησιμοποιώντας πόρους από τα Ταμεία ΕΤΠΑ, ΕΚΤ και ΤΣ.

Στην περίπτωση της χώρας μας, οι περιοχές εφαρμογής ΟΧΕ/ΒΑΑ θα πρέπει να ανταποκρίνονται σε κριτήρια όπως (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης 2015, Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης 2016):

- A1. Περιοχές με ιδιαίτερα οξυμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στα οποία έχει συμβάλει η οικονομική κρίση.
- A2. Περιοχές αυξημένης ανεργίας, χαμηλού εισοδήματος των κατοίκων, αστικής φτώχειας.
- A3. Περιοχές υποβαθμισμένου φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, αλλαγών χρήσεων γης, αστικής διάχυσης.
- A4. Περιοχές αστικής ή βιομηχανικής ρύπανσης, προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.
- A5. Περιοχές περιβαλλοντικής υποβάθμισης, έλλειψης ή υποβάθμισης πρασίνου και ελεύθερων χώρων για τους πολίτες (κοινόχρηστοι και κοινωφελείς).

A6. Περιοχές που παρατηρούνται ελλείψεις βασικών υποδομών καθώς και υποδομών/ υπηρεσιών που διευκολύνουν την κινητικότητα και την ένταξη στις λειτουργίες της περιοχής των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

A7. Περιοχές αποβιομηχάνισης, εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών/ βιοτεχνικών ζωνών στο κέντρο ή τις παρυφές των πόλεων, εξαφάνισης παραγωγικών τομέων και δραστηριοτήτων ή που φιλοξενούν φθίνουσες οικονομικές δραστηριότητες.

A8. Περιοχές που παρατηρούνται ελλείψεις κοινωνικών υποδομών καθώς και δομών/ υπηρεσιών, περιοχές συγκέντρωσης μειονεκτικών κοινωνικών ομάδων και φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.

A9. Περιοχές ιδιαίτερου πολιτισμικού χαρακτήρα.

A10. Περιοχές που χαρακτηρίζονται από προβλήματα οργανικής σύνδεσης, προσβασιμότητας και εξυπηρέτησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και του τοπικού πληθυσμού, του περιαστικού ή ευρύτερου αγροτικού χώρου.

A11. Αστικές περιοχές που συμμετείχαν ή συμμετέχουν στα ευρωπαϊκά προγράμματα αστικής ανάπτυξης RFSC και URBAC.

Το εργαλείο ΤΑΠΤΟΚ αναφέρεται στην ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη κατά βάση αγροτικών περιοχών με ειδικά χαρακτηριστικά και προκλήσεις, καθώς και σε περιοχές όπου η σύνδεση αστικού κέντρου και περιμετρικού αγροτικού χώρου είναι ιδιαίτερα σημαντική ή προβληματική, όπως και σε περιοχές με μόνιμα μειονεκτήματα, και διαθέτουν τουλάχιστον 10.000 κατοίκους (European Commission 2014b, ΕΕΤΑΑ 2013).

Η στρατηγική ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης σχεδιάζεται και υλοποιείται από τις λεγόμενες Ομάδες Τοπικής Δράσης, στις οποίες συμμετέχουν τοπικοί εκπρόσωποι του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (π.χ. ΟΤΑ, δημόσιες και δημοτικές επιχειρήσεις και οργανισμοί, επιχειρηματίες και ενώσεις αυτών, αγροτικοί συνεταιρισμοί, ομάδες πολιτών, σύλλογοι, κ.α.). Ο ιδιωτικός τομέας και η κοινωνία των πολιτών θα πρέπει να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων (άρα και στην εταιρική σύμπραξη) με τουλάχιστον 50%. Κανένας από τους εταίρους δεν μπορεί να συμμετέχει με ποσοστό άνω του 49%.

Τα βασικά στοιχεία της Τοπικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής μέσω ΤΑΠΤΟΚ είναι (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2014, Saratsis, Kotios and Koutoulakis 2015):

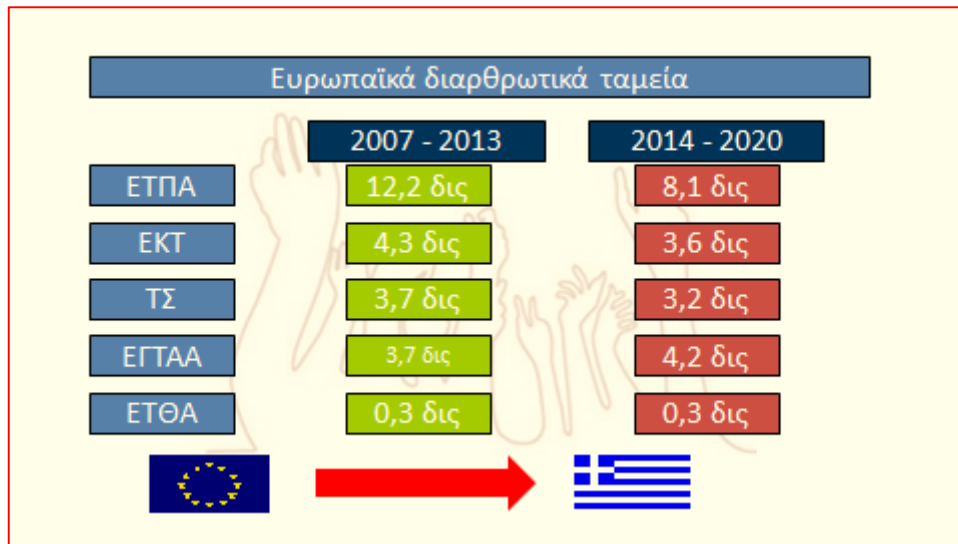
- Ορισμός της περιοχής και του πληθυσμού που καλύπτεται από τη στρατηγική.
- Ανάλυση των αναπτυξιακών αναγκών και του δυναμικού της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης της ανάλυσης SWOT (αδυναμίες, πλεονεκτήματα, ευκαιρίες και απειλές).
- Περιγραφή της στρατηγικής και των στόχων της , περιγραφή του ολοκληρωμένου και καινοτόμου χαρακτήρα της στρατηγικής και ιεράρχηση στόχων, συμπεριλαμβανομένων σαφών και μετρήσιμων ποσοτικών στόχων για τις εκροές ή τα αποτελέσματα . Η στρατηγική πρέπει να είναι συνεπής με τα σχετικά προγράμματα όλων των εμπλεκόμενων Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων.
- Περιγραφή της διαδικασίας συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων στη διαμόρφωση της στρατηγικής.
- Επιχειρησιακό-προγραμματικό Σχέδιο δράσης που δείχνει πώς οι στόχοι μεταφράζονται σε δράσεις.
- Περιγραφή των συστημάτων (ρυθμίσεων) διαχείρισης και παρακολούθησης της στρατηγικής, που αποδεικνύει την ικανότητα της ΤΟΔ. για την εφαρμογή της στρατηγικής και μια περιγραφή των ειδικών ρυθμίσεων για την αξιολόγηση.
- Χρηματοδοτικό Σχέδιο της στρατηγικής, που συμπεριλαμβάνει τη σχεδιασθείσα κατανομή των πόρων κάθε Ταμείου

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζεται η εξειδίκευση της πολιτικής συνοχής της νέας περιόδου στην Ελλάδα, με ειδικά αναφορά στην αρχιτεκτονική, στις προτεραιότητες και στα επιχειρησιακά προγράμματα, σε συνδυασμό με την κατανομή των διαθέσιμων πόρων.

3. Η αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ 2014-2020 στην Ελλάδα

Το νέο ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) 2014-2020 αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας με τη βοήθεια σημαντικών πόρων που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εγκρίθηκε στις 23/5/2014 και έχει συνολικό προϋπολογισμό 20,84 δισ. Ευρώ, όσον αφορά την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή την Ενωσιακή συνδρομή όπως λέγεται ή 26 δισ. Ευρώ συνολική δημόσια δαπάνη, αν συνυπολογιστεί και η συμμετοχή του Ελληνικού δημοσίου (ESPA 2014, European Commission 2014c). Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 1, οι συνολικοί πόροι της νέας περιόδου είναι λιγότεροι σε σύγκριση με την περίοδο 2007-2013, επειδή δεν ελήφθη πλήρως υπόψη η ύφεση μετά το 2009 και η συνακόλουθη μείωση του κ.κ. ΑΕΠ σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Με εξαίρεση το ΕΓΤΑΑ, σημαντική μείωση παρατηρείται στα 3 ταμεία της συνοχής.

Πίνακας 1: Οι πόροι ανά Διαρθρωτικό Ταμείο

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτελείται από 20 Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΠ), από τα οποία τα 7 είναι Τομεακά και τα 13 Περιφερειακά (ΕΣΠΑ 2014). Τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα. Τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις ελληνικές Περιφέρειες, περιλαμβάνουν δράσεις περιφερειακής εμβέλειας.

Ειδικότερα, κατά τη νέα περίοδο τα εγκεκριμένα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα είναι (ΕΣΠΑ 2014):

- ΕΠ Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία – ΕΠΑΝΕΚ (3,646 δις. ευρώ).
- ΕΠ Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη (4,334 δις. ευρώ).
- ΕΠ Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση- ΕΠΑΝΑΔ (2, 105 δις. ευρώ).
- ΕΠ Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα (0,377 δις. ευρώ).
- ΕΠ Τεχνική Βοήθεια (0,318 δις. Ευρώ).
- Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης - ΠΑΑ (4,234 δις. ευρώ).
- Πρόγραμμα Αλιείας και Θάλασσας (0,389 δις. ευρώ).

Στην περίπτωση του νέου ΕΣΠΑ η κατανομή των Ενωσιακών πόρων των ΕΔΕΤ μεταξύ των επί μέρους Θεματικών Στόχων έγινε ως εξής (ΕΣΠΑ 2014):

- ΘΣ 1. Ενίσχυση της Έρευνας, της Τεχνολογικής Ανάπτυξης και της Καινοτομίας: 1.286.693.707 €
- ΘΣ 2. Βελτίωση της πρόσβασης σε ΤΠΕ, της χρήσης και της ποιότητάς τους: 826.739.456 €
- ΘΣ 3. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένων και αυτών του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ) και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (για το ΕΤΘΑ): 2.420.967.802 €
- ΘΣ 4. Υποστήριξη της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς: 1.614.846.358 €
- ΘΣ 5. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης των κινδύνων: 776.602.898 €
- ΘΣ 6. Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων: 3.714.794.842 €
- ΘΣ 7. Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων: 3.202.735.447 €
- ΘΣ 8. Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων: 1.926.199.580 €
- ΘΣ 9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και κάθε διάκρισης): 1.303.336.729 €
- ΘΣ 10. Επένδυση στην εκπαίδευση και κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και στη δια βίου μάθηση: 1.304.175.573 €
- ΘΣ 11. Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών και των φορέων, καθώς και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης: 281.126.069 €

Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα αντιστοιχούν 5,279 δισ. Ευρώ, τα οποία, όπως δείχνει και ο Πίνακας 2, κατανεμήθηκαν στις τρεις (3) κατηγορίες περιφερειών (ESPA 2014).

Πίνακας 2: Κατανομή πόρων ΕΛΕΤ ανά κατηγορία περιφέρειας στην Ελλάδα

Κατανομή πόρων ΕΔΕΤ ανά κατηγορία περιφέρειας

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΒΑΣΕΙ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΕΕ (€)
ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ	(5) ΑΜΘ – ΚΜ – ΘΕΣ – ΗΠ – ΔΕ	6.823.187.013 €
ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ	(6) ΣΤΕ – ΚΡΗ – ΔΜ – ΠΕΛ – ΙΝ – ΒΑ	2.592.990.540 €
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ	(2) ΑΤΤ – ΝΑ	2.452.308.361 €

Προκειμένου το νέο ΕΣΠΑ να συμβάλει στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και στην ενίσχυση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων της χώρας, στη βάση ορισμένων αναπτυξιακών μελετών προσδιορίστηκαν οι τομείς προτεραιότητας σε εθνικό επίπεδο, στους οποίους θα πρέπει να κατευθυνθούν οι χρηματοδοτήσεις των ΕΔΕΤ. Οι τομείς αυτοί είναι (ΕΣΠΑ 2014):

- Αγρο-διατροφή
- Υγεία και φάρμακα
- Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών
- Ενέργεια
- Περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη
- Μεταφορές (& εφοδιαστική αλυσίδα)
- Υλικά – κατασκευές
- Τουρισμός – πολιτισμός – δημιουργικές βιομηχανίες

Συνεπώς, ο τουρισμός, σε συνδυασμό με τον πολιτισμό και τις δημιουργικές βιομηχανίες αποτελεί έναν κλάδο προτεραιότητας, για τον οποίο προβλέπονται ειδικές δράσεις, τόσο από τα τομεακά προγράμματα, όσο και από τα περιφερειακά.

Στα παρακάτω παρουσιάζονται οι εν λόγω δράσεις. Στην αρχή γίνεται αναφορά σε εκείνα τα τομεακά ΕΠ, τα οποία έχουν τις σημαντικότερες δράσεις για τον τουρισμό και εν συνεχεία παρουσιάζεται η δυνατότητα χρηματοδότησης δράσεων τουρισμού μέσω ενός ΕΠ, εκείνου του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου.

4. Οι προτεραιότητες και δράσεις των τομεακών προγραμμάτων για την προώθηση του τουρισμού

4.1 Προτεραιότητες και δράσεις του ΕΠΑΝΕΚ για τον τουρισμό

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο τουρισμός συνιστά τομέα προτεραιότητας του νέου ΕΣΠΑ. Ειδικότερα, η τουριστική στρατηγική, μέσω της αξιοποίησης του φυσικού και του πολιτιστικού αποθέματος και του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας, επιδιώκει την ανάδειξη του τουρισμού σε ένα συνολικό προϊόν εμπειριών, που θα χαρακτηρίζεται από υψηλής ποιότητας υπηρεσίες και από αλληλοσυμπληρούμενα τουριστικά προϊόντα. Απώτερος στόχοι της τουριστικής στρατηγικής είναι αφενός η επιμήκυνση

της τουριστικής περιόδου, η οποία στη χώρα μας χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, μιας και βασίζεται στο προϊόν «Ήλιος - Θάλασσα» και αφετέρου η αύξηση των τουριστικών εσόδων ανά επισκέπτη μέσω τους εμπλουτισμού του τουριστικού πακέτου.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών ως ειδικές προτεραιότητες ορίζονται (ΕΠΑΝΕΚ 2014):

- Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού και η διαφοροποίηση του παραδοσιακού προϊόντος «Ήλιος- Θάλασσα».
- Η αναβάθμιση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών, που προσφέρονται από το τουριστικό κύκλωμα.
- Η συνέργεια και ο συντονισμός των δράσεων προώθησης του τουρισμού από όλους τους εμπλεκόμενους στον τουριστικό κλάδο στη βάση ενιαίου σχεδιασμού.
- Η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού (επιχειρηματιών και εργαζόμενων) στον κλάδο και μέσω αναβάθμισης της τουριστικής εκπαίδευσης.
- Η βελτίωση των τουριστικών υποδομών και υπερδομών και η ανάδειξη της επισκευσιμότητας των τουριστικών προορισμών.

Σύμφωνα με τον Τουριστικό Στρατηγικό Σχεδιασμό του ΣΕΤΕ (ΙΝΣΕΤΕ 2014), βασικές επιδιώξεις, μεταξύ άλλων, είναι η συνεχής αναβάθμιση των τουριστικών προϊόντων, η άμβλυνση της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησης με επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με την επιχειρηματική αξιοποίηση εναλλακτικών ή αναξιοποίητων μορφών τουρισμού, η ανάδειξη και η τουριστική αξιοποίηση του φυσικού και πολιτισμικού αποθέματος κ.α.

Όσον αφορά στα προϊόντα, κύρια προτεραιότητα είναι η δημιουργία ενός ισχυρού και διαφοροποιημένου χαρτοφυλακίου. Έχουν οριστεί έξι κύρια προϊόντα και μια σειρά από συμπληρωματικά και εξειδικευμένα (ΙΝΣΕΤΕ 2014).

Τα κύρια προϊόντα είναι:

- Ήλιος και Θάλασσα
- Ναυτικός Τουρισμός

- City Break
- Ιατρικός Τουρισμός
- Πολιτιστικός Τουρισμός
- Πολιτιστικός/Θρησκευτικός Τουρισμός
- MICE

Στις συμπληρωματικές και υποστηρικτικές κατηγορίες τουριστικών προϊόντων συμπεριλαμβάνονται:

- Αγροτουρισμός
- Οικοτουρισμός
- Γαστρονομικός
- Δραστηριότητες

Όσον αφορά στην ανάδειξη και προβολή των τουριστικών προϊόντων της χώρας, σύμφωνα με αναφερθείσα μελέτη του ΣΕΤΕ, αναγκαία είναι η ολοκληρωμένη, αλλά και διαφοροποιημένη αναβάθμιση όλων των μορφών τουρισμού μέσα από ενισχύσεις και βελτιώσεις των υποδομών, του τουριστικού περιβάλλοντος και μέσω μιας νέας επικοινωνιακής στρατηγικής. Στον παρακάτω Πίνακα 3 καταγράφονται τα προς ανάδειξη κύρια τουριστικά προϊόντα της χώρας, σε συνδυασμό με τις αναγκαίες δράσεις για την αναβάθμιση και προβολή τους.

Πίνακας 3: Τα κύρια τουριστικά προϊόντα της Ελλάδας

Κατηγορία Προϊόντος	Τύπος επένδυσης	Ενδεικτικές δράσεις
Sun and Beach CITY BREAK MICE ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ YACHTING/SAILING ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΙΑΤΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ	Υποδομές Επενδυτικό περιβάλλον	Υψηλής ποιότητας καταλύματα, συνεδριακοί χώροι, μεταφορές, ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, νερό, ψηφιακές εφαρμογές, κ.α. Χωροταξία, φορολογία, βίζα, αδειοδοτήσεις, θεματικές διαδρομές, πολιτιστικοί χώροι, κ.α.

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	Στρατηγική προβολής	Μάρκετινγκ προορισμού, ψηφιακή προβολή, Branding χώρας και περιοχών, πολλαπλά κανάλια προβολής, προγραμματισμός κ.α.
--------------------------------------	---------------------	--

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ 2014, ίδια επεξεργασία.

Στον παρακάτω Πίνακα 4 παρατίθενται οι σημαντικότερες επενδυτικές προτεραιότητες του ΕΠΑΝΕΚ και οι δυνητικές δράσεις για την προώθηση του τουρισμού μέσω χρηματοδοτήσεων από το συγκεκριμένο ΕΠ (ΕΠΑΝΕΚ 2014). Από τον Πίνακα προκύπτει ότι ιδιαίτερη σημασία στο ΕΠΑΝΕΚ έχουν δράσεις που σχετίζονται με την προώθηση της έρευνας και της ψηφιακής τεχνολογίας στον κλάδο, η ενίσχυση και προαγωγή της επιχειρηματικότητας, ειδικά σε νέα καινοτόμα πεδία, η ενεργειακή αναβάθμιση και η αξιοποίηση και προβολή του οικοπολιτιστικού αποθέματος.

Πίνακας 4: Επενδυτικές προτεραιότητες και δράσεις του ΕΠΑΝΕΚ για τον τουρισμό

ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
1b	Προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία, ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδίως μέσω της προαγωγής επενδύσεων στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη μεταφορά τεχνολογίας, στην κοινωνική καινοτομία,	Ενίσχυση συμπράξεων Τουρισμού-Πολιτισμού-Δημιουργικών Βιομηχανιών για την προώθηση της Έρευνας και Καινοτομίας: Στόχος της δράσης είναι η ενίσχυση των συμπράξεων μεταξύ επιχειρήσεων, φορέων και ερευνητικών μονάδων για ανάπτυξη νέας γνώσης, την ενίσχυση και ανάδειξη της αριστείας σε τομείς εξειδίκευσης στις περιοχές σύγκλισης «τουρισμού-πολιτισμού» και την ενίσχυση της πρόσβασης σε ερευνητικές υποδομές και υποδομές καινοτομίας που συνδέονται με τον τουρισμό και τον πολιτισμό. Ενισχύονται επενδύσεις και έργα όπως: καινοτόμες εφαρμογές σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, spinoffs-startups, livinglabs σε προορισμούς υψηλής επισκεψιμότητας, ανάπτυξη και παραγωγή λογισμικού ψυχαγωγίας και πολιτισμού, εργαλεία ψηφιακού περιεχομένου,

	<p>στην οικολογική καινοτομία, στις εφαρμογές παροχής δημόσιων υπηρεσιών, στην ενθάρρυνση της ζήτησης, στη δικτύωση, στα συμπλέγματα φορέων και στην ανοιχτή καινοτομία μέσω ευφυούς εξειδίκευσης, καθώς και στήριξη της τεχνολογικής και εφαρμοσμένης έρευνας, δοκιμαστικών δράσεων, ενεργειών έγκαιρης επικύρωσης προϊόντων, προηγμένων ικανοτήτων παραγωγής και πρώτης παραγωγής, ειδικά σε βασικές τεχνολογίες, και διάδοση των τεχνολογιών γενικής εφαρμογής</p>	<p>ανάπτυξη εμπορικού ψυχαγωγικού λογισμικού, κ.α.</p>
<p>2b</p>	<p>Ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ΤΠΕ, ηλεκτρονικό εμπόριο και αύξηση της ζήτησης για ΤΠΕ</p>	<p>Οριζόντιες τεχνολογίες εντοπισμού ανάδειξης, προβολής και ενεργοποίησης των πολιτιστικών πόρων:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση ΤΠΕ για τη βελτίωση της οργάνωσης των επιχειρήσεων • Ολοκληρωμένες εφαρμογές ΤΠΕ • Αξιοποίηση ΤΠΕ για προβολή <p>Τεχνολογίες Διαχείρισης Περιεχομένου υποβοήθηση της επικοινωνιακής πολιτικής:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ψηφιοποίηση πολιτιστικών αγαθών • Ανάπτυξη συστημάτων ΤΠΕ για τουρισμό <p>Επενδύσεις ΤΠΕ για ενίσχυση βιωσιμότητας και διαχείριση ροών:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενδοεπιχειρησιακές εφαρμογές ΤΠΕ • Αξιοποίηση ΤΠΕ για διαχείριση επισκεπτών <p>Ανάπτυξη ψηφιακής επιχειρηματικότητας που αξιοποιούν ανοιχτά δεδομένα και bigdata (πχ. Δημοσίου). Απαραίτητη προϋπόθεση για την αξιοποίηση των δεδομένων αυτών αποτελεί η αναγνώριση, χαρτογράφηση και υποστήριξη μέσω των απαραίτητων υποδομών, για την ανοιχτή διάθεση σε ηλεκτρονικά επεξεργάσιμη μορφή, ανά κλάδο / κατηγορία της οικονομίας των δεδομένων του Δημοσίου σύμφωνα και με σχετικό Νόμο.</p>
<p>3a</p>	<p>Προώθηση της επιχειρηματικότητας, ιδίως με τη διευκόλυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης νέων ιδεών και τη στήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω φυτωρίων επιχειρήσεων</p>	<p>Ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών ιδεών, διερεύνηση δυνατοτήτων αξιοποίησης τους και εφαρμογή τους μέσω νέων προϊόντων και υπηρεσιών: Ενισχύσεις υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων για την μετάβαση σε ένα σύνθετο μίγμα προϊόντος με υψηλή προστιθέμενη αξία που θα έχουν σαν αποτέλεσμα την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, με έμφαση στην ποιοτική αναβάθμιση, λαμβάνοντας υπόψη και την περιβαλλοντική αειφορία και στην προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ιαματικός –τουρισμός υγείας, φυσιολατρικός, πολιτιστικός-θρησκευτικός, συνεδριακός, θαλάσσιος, τουρισμός πόλης (citybreak), Κλπ.</p> <p>Ενίσχυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες σε συνέργια με τουρισμό.</p>

3c	Στήριξη της δημιουργίας και της επέκτασης προηγμένων ικανοτήτων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών	<p>Απλοποίηση/ αυτοματοποίηση λειτουργικών δραστηριοτήτων μέσω της εισαγωγής ή/και αύξηση της χρήσης ΤΠΕ στις ΜΜΕ: Υποστήριξη επιχειρήσεων έτσι ώστε να προβούν στην απλοποίηση/ αυτοματοποίηση λειτουργικών δραστηριοτήτων για τη μείωση των λειτουργικού κόστους.</p> <p>Εισαγωγή συστημάτων διαχείρισης σχέσεων με προμηθευτές/πελάτες. Προώθηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών (π.χ. με προμηθευτές) μέσω αξιοποίησης των ευρυζωνικών υποδομών υψηλών ταχυτήτων. Ενίσχυση της διοικητικής πληροφόρησης των τουριστικών μονάδων.</p> <p>Πιστοποίηση λειτουργιών και προϊόντων των επιχειρήσεων: Ενίσχυση δράσεων πιστοποίησης για την ενίσχυση του αισθήματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας προς τις τουριστικές επιχειρήσεις και την αύξηση της αναγνωσιμότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών.</p> <p>Παροχή κινήτρων σε υφιστάμενες ιδιωτικές κλινικές τηλεθεραπείας/τηλευγείας και εξωνοσοκομειακών κέντρων πρωτοβάθμιας υγείας.</p>
3d	Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας	<p>Υποστήριξη τουριστικών επιχειρήσεων για αναζήτηση ευκαιριών σε νέες αγορές του εξωτερικού: Στήριξη της εξωστρέφειας των τουριστικών επιχειρήσεων για τη διείσδυση τους σε νέες αγορές ταχέως αναπτυσσομένων χωρών, μέσω παρεμβάσεων όπως: οργάνωση και λειτουργία μηχανισμών πληροφόρησης και ενημέρωσης, μελέτες ανάλυσης και ανταγωνισμού, δημιουργία συνεργιών, συμμετοχή σε εκθέσεις, ημερίδες, συνέδρια στις χώρες στόχου κ.α.</p> <p>Βελτίωση ικανότητας εξυπηρέτησης υφιστάμενων αγορών: Στήριξη της εξωστρέφειας των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων για την περαιτέρω διείσδυση τους σε αγορές που ήδη δραστηριοποιούνται.</p> <p>Ενδεικτικές παρεμβάσεις είναι οι εξής: Παροχή επιτόπιων εξειδικευμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών για την ανάπτυξη της εξαγωγικής ωριμότητας, μελέτες αναδιοργάνωσης και ανάπτυξης εξωστρεφούς μοντέλου λειτουργίας των επιχειρήσεων, ανάπτυξη ολοκληρωμένων συστημάτων διαχείρισης των απαιτήσεων ποιότητας, ανάπτυξη συστημάτων επικοινωνίας και συνεργασίας με πελάτες του εξωτερικού, ανάπτυξη δικτύων και συνεργασιών.</p> <p>Αναβάθμιση της εικόνας των τουριστικών προϊόντων στο εξωτερικό: Ενίσχυση επιχειρήσεων για την διασφάλιση της ποιότητας και καθιέρωση των ελληνικών τουριστικών υπηρεσιών.</p> <p>Ενδεικτικές παρεμβάσεις είναι οι εξής: ανάπτυξη «έξπλιντς εξειδίκευσης», πιστοποίηση και σήμανση με υιοθέτηση διεθνώς αναγνωρισμένων προτύπων, προώθηση στις διεθνείς αγορές μέσω ενεργειών σχεδιασμού (π.χ. ενιαίου ‘concept’, premiumbrands), πραγματοποίηση συνδυαστικών δράσεων προβολής διαφορετικών κλάδων στο εξωτερικό (π.χ. τουρισμός, πολιτισμός, εστίαση), συμμετοχή σε δράσεις προβολής στο εξωτερικό (π.χ. αναγνωρισμένες εκθέσεις) κ.α.</p> <p>Συνεργασίες, συμπράξεις ή / και ανάπτυξη δικτύων τουριστικών επιχειρήσεων που είναι ομοειδείς, συμπληρωματικές ή ανήκουν στην ίδια αλυσίδα αξίας: Συνεργασίες με τουριστικούς οργανισμούς, ταξιδιωτικούς πράκτορες και άλλους φορείς της αγοράς για την υλοποίηση από κοινού προγραμμάτων προβολής. Προώθηση της επιχειρηματικής συνεργασίας για την επίτευξη συνεργειών και συμπληρωματικότητας για την αντιμετώπιση του κατακερματισμού της προσφοράς. Ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων άλλων τομέων που άμεσα συνεισφέρουν στην τουριστική δραστηριότητα για τη δημιουργία συνολικής εμπειρίας, και την ενίσχυση της ταυτότητας</p>

		του τουριστικού προϊόντος. Ανάπτυξη Σχημάτων διεπαφής και συνεργασίας μεταξύ του τουριστικού τομέα και λοιπών τομέων/κλάδων της περιφερειακής οικονομίας που επηρεάζουν άμεσα το τουριστικό προϊόν όπως για παράδειγμα: πολιτισμός, υγεία, αγροδιατροφικό σύμπλεγμα, θαλάσσιες και λοιπές μεταφορές, εστίαση, με στόχο τόσο την ενθάρρυνση νέας επιχειρηματικότητας όσο και την αναβάθμιση των βασικών δεικτών ανταγωνιστικότητας.
8iii	Αυτοαπασχόληση, επιχειρηματικότητα και δημιουργία νέων επιχειρήσεων, και ειδικά καινοτόμων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων	Επιχειρηματική ενεργοποίηση στον τουρισμό: Ευαισθητοποίηση, ενθάρρυνση και παροχή συμβουλών ίδρυσης μικρών επιχειρήσεων, για την υλοποίηση καινοτόμων ιδεών στον τομέα του τουρισμού. Επιχειρηματική εκπαίδευση στον τουρισμό: Προγράμματα εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα (π.χ. οργάνωση και διοίκηση, εκπόνηση Businessplan, μάρκετινγκ, χρηματοδότηση, οικονομική επιχειρηματικότητα). Ολοκληρωμένη παρέμβαση βελτίωσης και αναβάθμισης της επαγγελματικής θέσης εργαζόμενων και αυτοαπασχολούμενων γυναικών στον τουριστικό κλάδο.
8v	Προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στις αλλαγές	Παροχή κατάρτισης σε αυτοαπασχολούμενους και εργαζόμενους πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στον κλάδο του τουρισμού, σε θέματα εκσυγχρονισμού των παρεχόμενων υπηρεσιών στο πλαίσιο σχεδίων προσαρμογής και αναδιάρθρωσης. Προώθηση της αναβάθμισης της πιστοποιημένης ποιότητας και ενίσχυση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στον τουριστικό τομέα. Δράσεις αναβάθμισης τουριστικού προϊόντος και λειτουργικών διαδικασιών για αυτοαπασχολούμενους και εργαζόμενους μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα
4b	Προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις επιχειρήσεις	Ενίσχυση δημιουργίας «Πράσινων Ξενοδοχείων» Ενεργειακή αναβάθμιση ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών καταλυμάτων Εξοικονόμηση ενέργειας σε πλωτά μέσα
6c	Διατήρηση, προστασία, προώθηση και ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	Ενίσχυση αστικού τουρισμού Αναβάθμιση πολιτιστικών χώρων Δημιουργία θεματικών διαδρομών για την προώθηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς Προώθηση και προβολή τουριστικών προϊόντων

Πηγή: ΕΠΑΝΕΚ 2014, ίδια επεξεργασία

4.2 Προτεραιότητες και δράσεις του τουρισμού μέσω του ΠΑΑ

Μία από τις βασικές προτεραιότητες της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη και την προώθηση των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπη 2020

είναι η ανάπτυξη του υπαίθρου χώρου μέσω της διαφοροποίησης της παραγωγικής του βάσης. Ο εν λόγω ειδικός στόχος, μεταξύ άλλων, επιδιώκεται με την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, οι οποίες βασίζονται και αξιοποιούν τους τουριστικούς πόρους των αγροτικών περιοχών.

Οι σημαντικότερες μορφές τουρισμού που εμφανίζονται στον χώρο αυτόν, σύμφωνα με τον Νόμο 4276/ 2014 είναι:

- Ο τουρισμός της υπαίθρου που έχει ως κίνητρο την επιθυμία των επισκεπτών να έρθουν σε επαφή και να βιώσουν τη φύση, αλλά και να αναπτύξουν διάφορες δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον.
- Ο αγροτουρισμός αναφέρεται στην παροχή υπηρεσιών υποδοχής και φιλοξενίας ή/και εστίασης σε οργανωμένους χώρους εντός των αγροτικών εγκαταστάσεων. Οι υπηρεσίες αυτές συμπληρώνονται με δραστηριότητες που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή, όπως και με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς αγροτικού τοπίου. Αφορά γεωργικές εκμεταλλεύσεις και πρέπει να συνδυάζεται υποχρεωτικά με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων.
- Ο οινοτουρισμός αφορά στην παροχή υπηρεσιών υποδοχής, ξενάγησης, φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με οινοποιητικές ή και οινοπαραγωγικές (αμπελώνες) εγκαταστάσεις. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρονται συνδυαστικά με δραστηριότητες σχετικές με την αμπελοκαλλιέργεια και την οινική παραγωγή.

Για την ανάπτυξη των αγροτικών και αλιευτικών / παράκτιων περιοχών, στο ΕΣΠΑ τίθεται ο στόχος της δημιουργίας αλλά και διατήρησης θέσεων εργασίας στις αγροτικές και αλιευτικές / παράκτιες περιοχές μέσω της ενίσχυσης του αγροδιατροφικού τομέα και των δυναμικών ΜΜΕ των αγροτικών περιοχών, σε συνδυασμό με στοχευμένες ενέργειες συνέργειας με τον τομέα του τουρισμού (ΕΣΠΑ 2014).

Ως «αγροτικές περιοχές» χαρακτηρίζονται οι ενδιάμεσες και κυρίως αγροτικές περιοχές, ήτοι οι 52 από τους 54 Νομούς της Ελλάδας, εξαιρουμένων των Νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης. Οι «αγροτικές περιοχές» καλύπτουν το 94,3% της

Ελληνικής επικράτειας (82,2% αγροτικές και 12,1% ενδιάμεσες) και κατοικεί σε αυτές περίπου το ήμισυ του πληθυσμού της χώρας (54,5%).

Ειδικότερα, για την ανάπτυξη περιοχών με φυσικά μειονεκτήματα, στο ΕΣΠΑ, προβλέπονται (ΕΣΠΑ 2014):

- Για τις νησιώτικες περιοχές: η προώθηση της διασύνδεσης του ποιοτικού, τοπικού προϊόντος με τον τουρισμό, ώστε να διαμορφωθεί μια σταθερή και οικονομικά βιώσιμη παραγωγική βάση στις περιοχές αυτές.
- Για τις ορεινές περιοχές: η ενδυνάμωση της δραστηριότητας στον αγρο-διατροφικό τομέα, η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού (χειμερινός, φυσιολατρικός, θρησκευτικός) και η εν γένει διαφοροποίηση της τοπικής οικονομικής βάσης.

Στο πλαίσιο του νέου χωρικού εργαλείου της Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤΟΚ) και ειδικότερα στο πλαίσιο του σχεδιασμού και εφαρμογής ολοκληρωμένων στρατηγικών ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, κεντρική σημασία καταλαμβάνει η διαφοροποίηση της αγροτικής και της αλιευτικής οικονομίας σε κατεύθυνση όπως η διασύνδεση με τις υπηρεσίες τουρισμού και πολιτισμού, και η αναβάθμιση του τοπικού ανθρώπινου κεφαλαίου.

Η εξειδίκευση του στόχου ανάπτυξης του τουρισμού της υπαίθρου, η αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, ο προσδιορισμός αναγκών και προτεραιοτήτων, η ένταξη του στόχου αυτού στις προτεραιότητες της αγροτικής ανάπτυξης, η επιλογή των μέτρων παρέμβασης και η κατανομή των πόρων διενεργείται στο πλαίσιο του νέου ΠΑΑ 2014-2020 (ΠΑΑ 2015, ΕΤΘΑ 2015).

Για την προώθηση του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές της χώρας στο πλαίσιο του νέου ΠΑΑ 2014-2020 έχουν υιοθετηθεί μια σειρά Μέτρων (Μ), τα οποία σχετίζονται άμεσα με τις τουριστικές επιχειρηματικές επενδύσεις και τις τουριστικές υποδομές, καθώς και με την προστασία και ανάδειξη των τουριστικών πόρων του αγροτικού χώρου και προωθούν τους τομείς Προτεραιότητας 6Α (Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, της δημιουργίας και της ανάπτυξης μικρών επιχειρήσεων και της δημιουργίας θέσεων εργασίας) και 6Β (Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές) (ΠΑΑ 2015).

Μέσω της εφαρμογής του Υπομέτρου 6.2 (Υποστήριξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κατοίκων της υπαίθρου για εκκίνηση νέων μη γεωργικών δραστηριοτήτων) προάγεται η διαφοροποίηση της μη γεωργικής δραστηριότητας και εξυπηρετούνται βασικές ανάγκες, όπως η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης με έμφαση στην αναβάθμιση της ποιότητας του τουρισμού, στη ανάδειξη θεματικών μορφών τουρισμού, στην τουριστική αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και στην προώθηση συναφών «δημιουργικών» οικοτεχνιών και μικρών βιοτεχνιών, για την παραγωγή προϊόντων για διάθεση στους επισκέπτες (ΠΑΑ 2015). Ειδικό βάρος δίδεται στη διασύνδεση μεταξύ του τουρισμού, του πολιτισμού, της τοπικής παραγωγής, της παραδοσιακής γαστρονομίας και του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Η ενδυνάμωση των συνεργειών μεταξύ των επιχειρήσεων του τουρισμού, του εμπορίου, της αγροτικής παραγωγής, της εστίασης, των μεταφορών κ.α. και η δημιουργία ολοκληρωμένων εφοδιαστικών αλυσίδων, προάγει την τοπική ταυτότητα και προσφέρει ένα συνεκτικό πακέτο υπηρεσιών. Η πολυλειτουργικότητα και η επισκεψιμότητα ενός τόπου δύναται να ενδυναμωθούν και μέσω της ανάπτυξης ειδικών μορφών εγκαταστάσεων και προϊόντων όπως είναι το «πολυλειτουργικό αγρόκτημα», η «οικοτεχνία», ο «αγροτουρισμός» και ο «οινοτουρισμός» (Ν. 4276/2014). Η υποστήριξη με στόχο της «διαφοροποίηση» του τοπικού παραγωγικού συστήματος αφορά σε δραστηριότητες εμπορίας και μεταποίησης προς μη γεωργικά προϊόντα (π.χ. κατασκευή προϊόντων κλωστοϋφαντουργικής, ένδυσης, από δέρμα – ξύλο – φελλό και καλαθοποιίας, παραγωγή σαπουνιών, κεραμικών, επίπλων, κοσμημάτων, παιχνιδιών), καθώς και σε δραστηριότητες σχετικές με τον πολιτισμό, την αναψυχή και τις ειδικές μορφές τουρισμού (όπως καταλύματα, ενοικίαση ειδών αναψυχής, διοργάνωση πολιτιστικών ή άλλων εκδηλώσεων).

Το Μ07 του ΠΑΑ (Βασικές υπηρεσίες και ανάπλαση χωριών σε αγροτικές περιοχές) στοχεύει αφενός στην προστασία της βιοποικιλότητας και την ανάδειξη της φυσικής αξίας των αγροτικών περιοχών (περιβαλλοντική διάσταση) και αφετέρου στην προώθηση των ευρυζωνικών υποδομών σε αγροτικές περιοχές (τεχνολογική διάσταση). Με τον τρόπο αυτό, έρχεται να ενισχύσει εμμέσως την τουριστική δραστηριότητα σε αγροτικές περιοχές και ειδικά στις νησιωτικές (ΠΑΑ 2015, ΕΤΘΑ 2015).

Η «Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων» (ΤΑΠΤΟΚ), όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, είναι ένα νέο χωρικό εργαλείο που στοχεύει στην

προώθηση μιας τοπικής στρατηγικής ανάπτυξης μέσω ενός ολοκληρωμένου, πολυθεματικού και πολύ-τομεακού σχεδίου. Με βάση την εμπειρία του LEADER, εστιάζει σε συγκεκριμένες υπο-περιφερειακές περιοχές και μπορεί να υποστηριχθεί και από τα περισσότερα Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΑΑ, ΕΤΑ). Είναι μια σημαντική πρόβλεψη που δύναται να ενθαρρύνει την «από κάτω προς τα επάνω» συμμετοχή τοπικών φορέων ανάπτυξης (Ομάδες Τοπικής Δράσης-ΟΤΔ). Η προώθηση της ΤΑΠΤΟΚ στο πλαίσιο του νέου ΠΑΑ 2014-2020 επιτυγχάνεται με το Μέτρο 19 «Στήριξη για τοπική ανάπτυξη μέσω του LEADER (ΤΑΠΤΚ - τοπική ανάπτυξη με πρωτοβουλία τοπικών κοινοτήτων)» (ΠΑΑ 2015).

Το κύριο υπομέτρο για την υλοποίηση του τοπικού προγράμματος είναι το 19.2: «Στήριξη υλοποίησης δράσεων των στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD/LEADER)». Με τους πόρους του υπομέτρου δίνεται η δυνατότητα ενίσχυσης επενδύσεων δημόσιου και ιδιωτικού χαρακτήρα (ΠΑΑ 2015). Μέσω των επενδύσεων αυτών θα πρέπει να προάγονται η ανάδειξη του τοπικού πολιτισμού, της τοπικής οικονομίας και της τοπικής ταυτότητας, η καινοτομία, η βελτίωση της τοπικής επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας η αύξηση της επισκεψιμότητας, η ενίσχυση της διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας, η προώθηση της συνεργασίας, η αναβάθμιση της προστιθέμενης αξίας των τοπικών προϊόντων, της απασχόλησης, της προστασίας του περιβάλλοντος, της κοινωνικής συνοχής κ.α.

Πίνακας 5: Δράσεις τουριστικής ανάπτυξης μέσω του ΠΑΑ

ΜΕΤΡΟ ΠΑΑ (CLLD/LEADER) : M19- Στήριξη για τοπική ανάπτυξη μέσω του Leader (ΤΑΠΤΟΚ – τοπική ανάπτυξη με πρωτοβουλία τοπικών κοινοτήτων) (άρθρο 35 Κανονισμού (ΕΕ) αριθμ. 1303/2013)	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕ Σ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ CLLD/LEADER ΠΑΑ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
--	--	--

<p>19.2.2 Επενδύσεις ιδιωτικού χαρακτήρα (συμπεριλαμβάνονται τα Μέτρα 6.2: Υποστήριξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κατοίκων της υπαίθρου για εκκίνηση νέων μη γεωργικών δραστηριοτήτων, M04 - Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού</p>	<p>Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων. Στήριξη της δημιουργίας, εκσυγχρονισμού και επέκτασης ΜΜΕ. Ενέργειες συνεργασίας και δικτύωσης. Αύξηση της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων. Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της αλυσίδας αξίας του αγροδιατροφικού τομέα. Ενίσχυση επενδύσεων για μη γεωργικές δραστηριότητες</p>	<p>Ίδρύσεις, επεκτάσεις, εκσυγχρονισμοί μικρής δυναμικότητας υποδομών διανυκτέρευσης. Ίδρύσεις, επεκτάσεις, εκσυγχρονισμοί χώρων εστίασης και αναψυχής. Ίδρυση ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων, οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες. Ίδρύσεις, επεκτάσεις, εκσυγχρονισμοί επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση του τουρισμού της υπαίθρου (εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ειδικές μορφές τουρισμού, χώροι αθλοπαιδιών, χώροι γευσιγνωσίας). Ενίσχυση επενδύσεων παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων και αναμνηστικών για διάθεση στους επισκέπτες. Ενίσχυση για εκσυγχρονισμό υφιστάμενων ΜΜΕ του τουριστικού κυκλώματος. Πρώθηση και δημιουργία τοπικών συνεργατικών επιχειρηματικών σχηματισμών (clusters) για τη βελτίωση και ενοποίηση του τοπικού τουριστικού προϊόντος. Διασύνδεση τοπικής αγροτικής παραγωγής με τις τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις μέσω βραχύβιων αλυσίδων εφοδιασμού. Δημιουργία ειδικών διαδρομών (π.χ. οινολογική, γαστριμαργική). Εφαρμογή νέων τεχνολογιών (ΤΠΕ) από τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής (π.χ. για προβολή, κρατήσεις). Ενίσχυση της συμμετοχής σε εκθέσεις και διαφημιστικές καμπάνιες. Ενίσχυση επιχειρήσεων για βελτίωση ενεργειακής απόδοσης και για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.</p>
<p>19.2.1 Παρεμβάσεις δημόσιου χαρακτήρα για τον τοπικό πληθυσμό (συμπεριλαμβάνονται τα υπομέτρα 7.3: Στήριξη για την ευρυζωνική υποδομή, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας, βελτίωσης και</p>	<p>Βελτίωση-αποκατάσταση και επέκταση δημόσιων κτηρίων (καθώς και η ενεργειακή αναβάθμιση αυτών). Τα εν λόγω δημόσια κτίρια δύνανται να αξιοποιηθούν για</p>	<p>Ίδρυση και εκσυγχρονισμός τοπικών κέντρων τουριστικής πληροφόρησης (γραφεία – περίπτερα ενημέρωσης και πληροφόρησης). Σήμανση αξιοθέατων και μνημείων. Δημιουργία ειδικών διαδρομών σε περιοχές της αγροτικής υπαίθρου (π.χ. ποδηλατικές, motorcross, ράλυ, αθλητικές). Βελτίωση προσβασιμότητας και ανάδειξης πεδίων αναρρίχησης, αερόστατου πλαγιάς, αιωροπτεριστών κ.α. Αποκατάσταση/σήμανση/ψηφιοποίηση/προβολή μονοπατιών (π.χ. ιστορικών, δασικών, ορειβατικών, φυσιολατρικών, οικολογικών</p>

<p>επέκτασής της, την παθητική ευρυζωνική υποδομή και την παροχή πρόσβασης στην ευρυζωνικότητα και την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και 7.6: Στήριξη για μελέτες και επενδύσεις που συνδέονται με τη διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των χωριών, των αγροτικών τοπίων και των τόπων υψηλής φυσικής αξίας, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών κοινωνικοοικονομικών πτυχών και των δράσεων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης</p>	<p>δραστηριότητες όπως διενέργεια εκδηλώσεων, άθληση, μουσεία, εκθετήρια κ.α., καθώς και για δημιουργία πολυχώρων, για την επίδειξη και πώληση τοπικών προϊόντων κ.α. Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση πολιτιστικών χαρακτηριστικών της υπαίθρου. Έργα δημιουργίας, ανάπτυξης ή βελτίωσης υποδομών και υπηρεσιών αναψυχής, πολιτισμού, καθώς και ενέργειες ανάδειξης και προβολής για την αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής. Έργα για την περιβαλλοντική αναβάθμιση των περιοχών. Βασικές υπηρεσίες και ανάπλαση χωριών σε αγροτικές περιοχές. Δημιουργία, βελτίωση και επέκτασή της ευρυζωνικής</p>	<p>κ.α.), γεφυριών, κρηνών, νερόμυλων, ανεμόμυλων κ.α. Μελέτες και επενδύσεις για τη διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των χωριών, των αγροτικών τοπίων και των τόπων. Αξιοποίηση δημόσιων κτιρίων για τη στέγαση μουσείων, εκθετηρίων, πολιτιστικών εκδηλώσεων, πώλησης στους επισκέπτες τοπικών προϊόντων κ.α. Ενίσχυση τοπικών εκδηλώσεων για την προβολή τοπικών προϊόντων σε επισκέπτες. Ανάδειξη παραδοσιακών οικισμών. Ανάπλαση ιστορικών κέντρων και περιβάλλοντος χώρου μνημείων με σημαντικό αριθμό επισκεπτών. Αναβάθμιση-ψηφιοποίηση-βελτίωση προσβασιμότητας θεματικών και λαογραφικών τοπικών μουσείων. Ψηφιοποίηση πολιτιστικών αγαθών. Έρευνες αγοράς -Εκπόνηση (integrated) στρατηγικών marketing. Βελτίωση ψηφιακής πλατφόρμας επικοινωνίας, ψηφιακού περιεχομένου και αναβάθμιση ή δημιουργία νέων καναλιών επικοινωνίας. Δημιουργία προωθητικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) και δράσεις προβολής. Συμμετοχή σε εμπορικές εκθέσεις (tradefairs – roadshows) – επιχειρηματικές αποστολές , b2b συναντήσεις σε αγορές στόχους. Διοργάνωση εκδηλώσεων στο εξωτερικό για προβολή της περιοχής.</p>
---	---	---

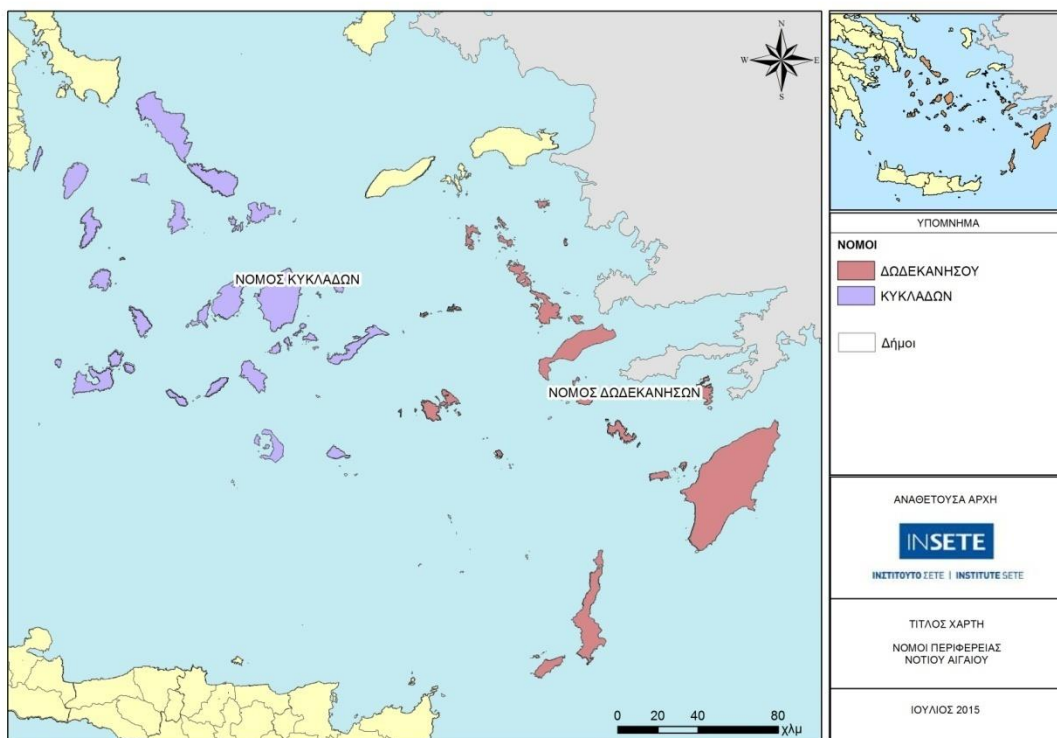
	υποδομής	
--	----------	--

Πηγή: ΠΑΑ 2015, ίδια επεξεργασία

5. Τουριστική οικονομία, στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης και προτεραιότητες του ΠΕΠ της ΠΝΑ για την περίοδο 2014-2020

5.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά της τουριστικής οικονομίας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στο νοτιοανατολικό νησιωτικό τμήμα της χώρας και αποτελεί τη δέκατη μεγαλύτερη σε έκταση και σε πληθυσμό ελληνική περιφέρεια (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2016). Πρόκειται για ΟΤΑ δεύτερου βαθμού, που περιλαμβάνει τους πρώην Νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσων. Στα διοικητικά όρια της Περιφέρειας περιλαμβάνονται 13 Περιφερειακές Ενότητες (Ανδρου, Θήρας, Καλύμνου, Καρπάθου, Κέας-Κύθνου, Κω, Μήλου, Μυκόνου, Νάξου, Πάρου, Ρόδου, Σύρου και Τήνου) και 34 Δήμοι. Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ανέρχεται στους 308.975 μόνιμους κατοίκους (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2016). Για την περίοδο 2001-2011 ο πληθυσμός της σημείωσε αύξηση της τάξης του 3,5% (ακολουθώντας αντίθετη τάση από αυτή της πληθυσμιακής μείωσης που σημείωσε η χώρα - 1,19%). Βασικό χαρακτηριστικό της Περιφέρειας είναι ο νησιώτικος χαρακτήρας, ο οποίος θέτει όρια και περιορισμούς στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ταυτοχρόνως όμως προσφέρει και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας, όπως ο τουρισμός, η αλιεία και η νησιώτικη ποιοτική γεωργική παραγωγή. Πέραν του περιορισμένου χώρου και συνεπώς πληθυσμού, η νησιωτικότητα συνεπάγεται και προβλήματα προσβασιμότητας, η οποία επιτυγχάνεται δια θαλάσσης και αέρος. Έτσι, σημαντικές είναι οι μεταφορικές υποδομές. Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου υπάρχουν 2 Λιμένες Διεθνούς Ενδιαφέροντος (Μυκόνου, Ρόδου), 3 από τους 16 Λιμένες Εθνικής Σημασίας της χώρας (Κω, Πάρου, Σύρου) και 3 από τους 25 Λιμένες Μείζονος Ενδιαφέροντος της χώρας (Νάξου, Πάτμου, Τήνου). Οι λιμένες Ρόδου, Σαντορίνης, Μυκόνου, Νάξου, Πάρου και Σύρου εντάσσονται στο Δίκτυο των Διευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2016). Επίσης, η Περιφέρεια διαθέτει 14 αεροδρόμια, από τα οποία 4 είναι διεθνή. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η Περιφέρεια διαθέτει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στον τουρισμό, γεγονός που οφείλεται πρωτίστως στον ήλιο και θάλασσα, μιας και διαθέτει πλήθος περιοχών ιδιαίτερης φυσικής και πολιτιστικής σημασίας, μεγάλο μήκος ακτών αλλά και ορεινούς όγκους, στοιχεία τα οποία αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα για την προσέλκυση επισκεπτών και για την ανάπτυξη, εκτός των παραδοσιακών μορφών τουρισμού, ειδικών μορφών θεματικού και εναλλακτικού τουρισμού. Το σπουδαίο οικολογικό απόθεμα της περιοχής οφείλεται στο γεγονός ότι διαθέτει 62 ζώνες προστασίας του δικτύου Natura 2000 και 95 υγροβιοτόπους (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2016).

Πηγή: INSETE 2015β

Όσον αφορά το παραγωγικό σύστημα της περιοχής, σημειώνεται ότι αυτή κατατάσσεται μεταξύ των αναπτυγμένων περιφερειών τόσο της Ελλάδας, όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παράγοντας το 3,3% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της χώρας και το 0,06% της ΕΕ (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2016). Το κατά κεφαλήν (κ.κ.) ΑΕΠ της Περιφέρειας (2010) ανήλθε σε 26.300 Ευρώ (ΜΑΔ), το οποίο αντιστοιχεί στο 123% του μέσου κ.κ. ΑΕΠ της χώρας και στο 107% του μέσου κ.κ. ΑΕΠ της ΕΕ (INSETE 2015β). Ωστόσο, παρόλη την προηγούμενη δυναμική αύξηση που σημειωνόταν μέχρι το 2007, την περίοδο της κρίσης (μετά το 2009 και μέχρι σήμερα) σημειώθηκε μείωση του κ.κ. ΑΕΠ, όπως και στο σύνολο της χώρας. Το παραγόμενο ΑΕΠ της Περιφέρειας κατανέμεται περ. ισομερώς μεταξύ των Δωδεκανήσων και των Κυκλάδων (54 και 46% αντίστοιχα) (INSETE 2015β).

Η οικονομία της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου βασίζεται, κυρίως, στον τριτογενή τομέα και λιγότερο στη δευτερογενή και πρωτογενή παραγωγή (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2016). Η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στην συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) της Περιφέρειας ανέρχεται σε 84,9%, ενώ του

δευτερογενή σε 12,8% και του τριτογενή σε 2,3% (2011). Από τις υπηρεσίες, ο τουρισμός και το εμπόριο συμμετείχαν στη διαμόρφωση του 51,4% της συνολικής ΑΠΑ της Περιφέρειας (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014^α). Το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας της Περιφέρειας ουσιαστικά λαμβάνει χώρα σε 5 νησιά, εκ του συνόλου των 48 που εμφανίζουν οικονομική δραστηριότητα. Σημαντική ανάπτυξη εμφανίζουν και οι κλάδοι που διαπλέκονται με τον τουρισμό όπως είναι οι μεταφορές, η παροχή υπηρεσιών υγείας και η διαχείριση ακινήτων.

Η τουριστική δραστηριότητα της Περιφέρειας συγκεντρώνεται διαχρονικά σε συγκεκριμένα νησιά διεθνούς εμβέλειας (π.χ. Ρόδος, Σαντορίνη, Μύκονος, Πάρος, Κως, Σύρος) και λαμβάνει, κυρίως, την κλασσική παραθεριστική μορφή, αν και εμφανίζονται σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης και άλλων μορφών ειδικού εναλλακτικού τουρισμού (π.χ. θρησκευτικού, οικολογικού, θαλάσσιου, αγροτουρισμού, περιηγητικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.α.). Σημειώνεται, ότι τρία νησιά (Ρόδος, Σαντορίνη, Μύκονος) της Περιφέρειας βρίσκονται στους 10 πρώτους παγκόσμιους τουριστικούς προορισμούς, γεγονός που προσδίδει ιδιαίτερη αναγνωρισιμότητα στην Περιφέρεια και ενισχύει την τουριστική ταυτότητα στο διεθνή ανταγωνισμό (ΙΝΣΕΤΕ 2015^α και 2015β).

Η υπάρχουσα τουριστική υποδομή της Περιφέρειας περιλαμβάνει το 21,4% των ξενοδοχειακών μονάδων της χώρας, συμμετοχή η οποία σημειώνει ελαφρά αύξηση τα τελευταία χρόνια (ΙΝΣΕΤΕ 2015β). Την πρώτη θέση στην Περιφέρεια όσον αφορά το πλήθος ξενοδοχειακών καταλυμάτων καταλαμβάνει διαχρονικά ο Νομός Δωδεκανήσων (50,2% των ξενοδοχειακών μονάδων της Περιφέρειας), ακολουθούμενος με μικρή ωστόσο διαφορά από το Νομό Κυκλάδων (49,8%). Διαχρονικά παρατηρείται ότι ο Νομός Κυκλάδων ενισχύεται και ο αριθμός των ξενοδοχειακών του μονάδων πλησιάζει τον αντίστοιχο αριθμό του Νομού Δωδεκανήσου, φτάνοντας το 2013 να υπολείπεται οριακά του δεύτερου (ΙΝΣΕΤΕ 2015β).

Όσον αφορά συνολικά τις λειτουργούσες κλίνες στην Περιφέρεια για το έτος 2013 αυτές ανήλθαν αντίστοιχα στο 24,9% του συνόλου της χώρας (ΙΝΣΕΤΕ 2015β). Η μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης του πλήθους των κλινών φανερώνει ότι την περίοδο 2007-2013 σημειώθηκε αύξηση της τάξης του 18,4% για το σύνολο της Περιφέρειας. Σε επίπεδο Νομού ωστόσο δεν παρατηρείται η παρόμοια με τον αριθμό των

ξενοδοχείων εικόνα, καθώς φαίνεται πως ο Νομός Δωδεκανήσου διαχρονικά έχει σημαντικά περισσότερες λειτουργούσες κλίνες από το Νομό Κυκλάδων. Αυτό υποδηλώνει ότι οι μονάδες του Νομού Κυκλάδων είναι ως επί το πλείστον μικρότερης δυναμικότητας από αυτές του Νομού Δωδεκανήσων (ΙΝΣΕΤΕ 2015β). Επίσης, ο Νομός Δωδεκανήσων παρουσιάζει υψηλότερη τάση αύξησης των κλινών των ξενοδοχειακών του μονάδων για την περίοδο 2007-2013 (19,4% έναντι 15,7% του Νομού Κυκλάδων). Επιπλέον, λόγω της αξιοποίησης προγραμμάτων αναβάθμισης τουριστικών υποδομών, το ξενοδοχειακό δυναμικό των καταλυμάτων 4* και 5* σημείωσε κατά την περίοδο 2007-2013 αύξηση (της τάξης του 29,5%), ενώ αντίστοιχα κατά πολύ μικρότερες αυξητικές τάσεις σημείωσαν οι κλίνες των ξενοδοχειακών καταλυμάτων 1* και 2* (1,7%) (ΙΝΣΕΤΕ 2015β).

Πίνακας 6: Δυναμικότητα τουριστικών υποδομών 2013

Νομοί	Μονάδες	Κλίνες	5*	1*	2*	3*	4*	5*
Δωδεκανήσων	1.040	143.864	12.083	2.488	30.774	26.875	56.365	27.362
	50,2%	74,6%	85,8%	35,2%	62,3%	71,3%	83,3%	88,3%
Κυκλάδων	1.033	48.962	2.001	4.575	18.657	10.808	11.298	3.624
	49,8%	25,4%	14,2%	64,8%	37,7%	28,7%	16,7%	11,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	2.073	192.826	14.084	7.063	49.431	37.683	67.663	30.986
ΧΩΡΑ	9.677	773.445	102.523	54.226	223.932	183.722	194.010	117.555
% στη χώρα	21,4%	24,9%	13,7%	13,0%	22,1%	20,5%	34,9%	26,4%

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ 2015β, ίδια επεξεργασία

Στο σύνολο της Περιφέρειας ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων φαίνεται ότι παρουσίασε συνεχόμενη αύξηση την περίοδο 2003-2013 της τάξης του 10,9%.

Αντίστοιχα, όσον αφορά τη διαχρονική εξέλιξη του πλήθους των κλινών των ξενοδοχειακών μονάδων της Περιφέρειας παρατηρείται ότι την περίοδο 2003-2013 σημειώθηκε στο σύνολο της Περιφέρειας μια αύξηση της τάξης του 29,2%.

Πίνακας 7: Αριθμός ξενοδοχείων

Νομοί	Αριθμός Ξενοδοχείων				Μεταβολή		Συμμετοχή		
	2003	2005	2007	2013	2005-2007	2007-2013	2003	2007	2013
Δωδεκανήσων	997	988	971	1.040	-1,72%	7,11%	53,34%	50,78%	50,17%
Κυκλάδων	872	909	941	1.033	3,52%	9,78%	46,66%	49,22%	49,83%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	1.869	1.897	1.912	2.073	0,79%	8,42%			

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ 2015β

Πίνακας 8 Κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα

Νομοί	Αριθμός Κλινών				Μεταβολή		Συμμετοχή		
	2003	2005	2007	2013	2005-2007	2007-2013	2003	2007	2013
Δωδεκανήσων	112.332	115.471	120.527	143.864	4,38%	19,36%	74,66%	74,02%	74,61%
Κυκλάδων	38.126	40.635	42.308	48.962	4,12%	15,73%	25,34%	25,98%	25,39%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	150.458	156.106	162.835	192.826	4,31%	18,42%			

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ 2015β

Από τον Πίνακα 9, που αποτυπώνει τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου για το 2013, διαπιστώνεται ότι στο σύνολο της Περιφέρειας, οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών είναι κατά πολύ περισσότερες από αυτές των ημεδαπών επισκεπτών, γεγονός που ενισχύει την εικόνα σχετικά με την εξωστρέφεια της τουριστικής δραστηριότητας της περιοχής. Επίσης, είναι σαφής η υπεροχή της προσέλκυσης επισκεπτών του Νομού Δωδεκανήσων έναντι του Νομού Κυκλάδων. Το γεγονός αυτό συνδέεται άμεσα με την ταυτότητα των δύο

προορισμών, ιδιαίτερα όσον αφορά τους αλλοδαπούς επισκέπτες, ενώ δεν υπάρχει ιδιαίτερα σημαντική διαφορά όσον αφορά τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις των ημεδαπών τουριστών. Είναι φανερό, ότι οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών επισκεπτών είναι κατά πολύ περισσότερες στα Δωδεκάνησα, τα οποία διαθέτουν ορισμένα μεγαλύτερα σε έκταση νησιά.

Πίνακας 9: Αφίξεις και Διανυκτερεύσεις (σε ξενοδοχειακά καταλύματα και campings) για το 2013

Νομοί	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ		
	ΗΜΕΔΑΠΟ I	ΑΛΛΟΔΑΠΟ I	ΣΥΝΟΛΟ O	ΗΜΕΔΑΠΟ I	ΑΛΛΟΔΑΠΟ I	ΣΥΝΟΛΟ
Δωδεκανήσων	155.691	2.073.390	2.229.081	630.330	14.705.621	15.335.951
Κυκλάδων	165.489	399.655	565.144	522.590	1.551.360	2.073.950
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Α ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	321.180	2.473.045	2.794.225	1.152.920	16.256.981	17.409.901

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ 2015β

Επίσης, η μέση παραμονή επισκεπτών στο σύνολο της Περιφέρειας ανέρχεται στις 6 ημέρες, γεγονός που οφείλεται, κυρίως, στις περισσότερες ημέρες παραμονής σε αυτή των αλλοδαπών επισκεπτών (περίπου 7 έναντι των 4 ημερών των ημεδαπών). Σε επίπεδο Νομού εμφανίζεται παρόμοια εικόνα, η οποία είναι αναμενόμενα πιο έντονη στο Νομό Δωδεκανήσου (λόγω του υψηλού αριθμού των διανυκτερεύσεων ειδικά των αλλοδαπών), ενώ όσον αφορά το Νομό Κυκλάδων η μέση παραμονή ημεδαπών και αλλοδαπών κυμαίνεται σαφώς πιο κοντά (περίπου 3 και 4 ημέρες αντίστοιχα).

Πίνακας 10: Μέση παραμονή επισκεπτών 2013

Νομοί	ΜΕΣΗ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ (Διανυκτερεύσεις/ Αφίξεις)		
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Δωδεκανήσων	4,0	7,1	6,9
Κυκλάδων	3,2	3,9	3,7
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	3,6	6,6	6,2

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ 2015β

Η μέση ετήσια πληρότητα κλινών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για τα έτη 2012 και 2013 ανήλθε σε 54,2% και 53,8%, σημειώνοντας μείωση αν αναλογιστούμε ότι οι αντίστοιχη τιμή για το έτος 2010 ήταν 61,1%.

Πίνακας 11: Πληρότητα σε ετήσια βάση σε ξενοδοχειακά καταλύματα

Νομοί	2009	2010	2012	2013
Δωδεκανήσων	65,20%	64,90%	58,50%	56,70%
Κυκλάδων	46,30%	42,50%	33,80%	38,50%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	61,90%	61,10%	54,20%	53,80%

Πηγή: INΣΕΤΕ 2015β

Ωστόσο, βάσει των τελευταίων διαθέσιμων στοιχείων ετήσιας πληρότητας κλινών για τους Νομούς της Περιφέρειας και για το 2013, ο προηγούμενος πίνακας φανερώνει ότι η μεγαλύτερη πληρότητα παρατηρήθηκε στο Νομό Δωδεκανήσων (56,7%), με το Νομό Κυκλάδων να σημειώνει σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα πληρότητας (38,5%). Γενικότερα την περίοδο 2009-2013 η μέση ετήσια πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων της Περιφέρειας μειώθηκε κατά 8,1 μονάδες. Αλλά και σε επίπεδο Νομού διαχρονικά παρατηρείται μια πτώση της μέσης ετήσιας πληρότητας γεγονός που, σε συνδυασμό με τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πλεόνασμα των περιοχών αυτών σε προσφορά ξενοδοχειακών υπηρεσιών αυξήθηκε. Σε κάθε περίπτωση κρίνεται πως οι δυνατότητες του τουριστικού κλάδου για την Περιφέρεια έχουν αξιοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό, ενώ πλέον απαιτούνται οργανωμένες προσπάθειες δημιουργίας μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης και ενός ποιοτικού περιφερειακού τουριστικού προϊόντος, το οποίο ωστόσο θα πρέπει να δίδει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής προστασίας (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014α).

5.2 Κύρια τουριστικά προϊόντα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου είναι η ναυαρχίδα του Ελληνικού τουρισμού. Το γεγονός αυτό οφείλεται πρωτίστως στα άφθονα και ποικιλόμορφα τουριστικά της προϊόντα όπως (ΙΝΣΕΤΕ 2015 α):

- Ήλιος και Θάλασσα, φύση

Εκτός από το εύκρατο κλίμα, με τις λίγες βροχοπτώσεις κατά την τουριστική σεζόν, η περιοχή διαθέτει 333 παραλίες με 41 γαλάζιες σημαίες που καλύπτουν όλες τις προτιμήσεις. Οι τουριστικοί τόποι διαφοροποιούνται έντονα. Τα ανέπαφα φυσικά τοπία προσφέρονται για ήρεμες, εναλλακτικές διακοπές, ενώ τα κοσμοπολίτικα τοπία είναι ιδανικά για διασκέδαση και life style. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η περιοχή να ικανοποιεί μεγαλύτερα τμήματα της συνολικής αγοράς. Επίσης, ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η κυκλαδίτικη αρχιτεκτονική και η ιδιαίτερη γραφικότητα των οικισμών. Η μορφολογία ορισμένων περιοχών είναι μοναδική. Έτσι, οι σπάνιοι γεωλογικοί σχηματισμοί στη Μήλο και στη Σαντορίνη, εναλλάσσονται με το πράσινο και μπλε στα Δωδεκάνησα. Η πρόσβαση στα νησιά της περιοχής κατά την τουριστική περίοδο είναι σχετικά εύκολη. Η εξυπηρέτηση γίνεται από τα 13 αεροδρόμια, ενώ όλα τα νησιά διαθέτουν τουλάχιστον ένα κύριο λιμάνι, δίκτυα λεωφορείων και άλλων μέσων μεταφοράς. Οι αποστάσεις με τις πύλες εισόδου της χώρας είναι σχετικά μικρές. Ιδιαίτερο σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι λόγω του μικρού μεγέθους τους το εσωτερικό των νησιών είναι εύκολα προσβάσιμο. Η μικρή απόσταση μεταξύ των νησιών ενθαρρύνει τις μετακινήσεις. Τέλος, τα τοπικά τουριστικά συστήματα είναι αναπτυγμένα, μιας και προσφέρουν ικανοποιητικές υπηρεσίες στους επισκέπτες, πέραν της διαμονής και της παραλίας όπως π.χ. εστίαση, διασκέδαση, αγορές, πολιτιστικά μνημεία και δραστηριότητες.

- Ναυτικός Τουρισμός

Το Νότιο Αιγαίο είναι ελκυστικός τόπος για την ανάπτυξη του ναυτικού ή θαλάσσιου τουρισμού. Καταρχάς στην περιοχή υπάρχουν τρεις (3) από τους πλέον αναπτυγμένους προορισμούς κρουαζιέρας της Ελλάδας και της Μεσογείου

γενικότερα (Σαντορίνη, Μύκονος, Ρόδος), ενώ παράλληλα ποιοτικούς προορισμούς συνιστούν η Πάτμος, η Πάρος και Κως. Επιπροσθέτως, οι 12 μαρίνες της περιφέρειας που προσφέρουν βασικές υπηρεσίες ελλιμενισμού και πάνω από 1000 θέσεις για τα σκάφη. Το yachting στο Νότιο Αιγαίο είναι δεύτερη φύση των affluent επισκεπτών με σκάφος. Και αυτό επειδή η διαμονή μέσα στο σκάφος συνδυάζεται με επίσκεψη στις δημοφιλείς παραλίες, όπου οι εξειδικευμένες υπηρεσίες είναι ο τρόπος ζωής και απόλαυσης (π.χ. Μύκονος) ή σε απόμερες παραλίες και κόλπους για πιο ιδιωτική ζωή. Δημοφιλέστερος προορισμός είναι οι Κυκλάδες λόγω της εγγύτητας των νησιών μεταξύ τους, προσφέροντας πολλές εναλλακτικές επισκέψεων. Τα νησιά των Δωδεκανήσων δέχονται τουρισμό yachting και από τα παράλια της Τουρκίας. Υπάρχουν πολλές επιλογές για ενοικίαση σκαφών/υπηρεσιών/εξοπλισμού που καλύπτουν όλες τις ανάγκες και τις προτιμήσεις σε νησιά όπως η Πάρος, Νάξος, Μήλος, Κάλυμνος, Ρόδος παρέχονται οργανωμένα θαλάσσια σπορ και διοργανώνονται και διεθνείς αγώνες όπως π.χ. ιστιοπλοϊκοί αγώνες με διεθνές ενδιαφέρον (Ράλι Αιγαίου, Διεθνής Ιστιοπλοϊκός Αγώνας Άνδρου).

- Πολιτιστικός και Θρησκευτικός Τουρισμός

Τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου διαθέτουν μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών χώρων και μνημείων από όλες τις περιόδους της ιστορίας τους, μεταξύ των οποίων και αρκετά μνημεία UNESCO. Η περιοχή διαθέτει μοναδικά μουσεία και πολιτιστικά κέντρα. Ταυτόχρονα, στα νησιά υπάρχουν σημαντικές τοπικές παραδόσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις που είναι αρκετά δημοφιλείς στους επισκέπτες και εμπλουτίζουν την επίσκεψή τους. Ιδιαίτερα αναπτυγμένος σε ορισμένα νησιά είναι και ο θρησκευτικός τουρισμός λόγω της μοναδικότητας των εκκλησιαστικών ή μοναστικών τόπων (π.χ. Πάτμος, Τήνος). Πιο συγκεκριμένα, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου διαθέτει, επίσης, πλούσιο και πολυποίκιλο πολιτιστικό απόθεμα. Πιο συγκεκριμένα στην ευρύτερη περιοχή συναντούνται 3 από τα συνολικά 17 Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της χώρας. Αυτά είναι τα εξής: 1) Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, 2) η Δήλος και 3) το Ιστορικό Κέντρο της Πάτμου με τη Μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης.

- Συνεδριακός Τουρισμός (MICE)

Στο σύνολο της περιφέρειας ο συνεδριακός τουρισμός δεν είναι ισόρροπα αναπτυγμένος. Κύριοι προορισμοί που τον υποστηρίζουν είναι η Ρόδος και Κως, όπου υπάρχει σημαντικός αριθμός συνεδριακών και εκθεσιακών κέντρων με μεγάλη χωρητικότητα και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες. Στα υπόλοιπα νησιά υποστηρίζεται περιορισμένα από σχετικά μικρές αίθουσες, κυρίως, των ξενοδοχείων. Η Ρόδος διαθέτει πολλές συνεδριακές εγκαταστάσεις εντός των πολυτελών ξενοδοχείων που μπορούν να φιλοξενήσουν μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων. Το Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο της Κω (KICC), είναι ένα από τα μεγαλύτερα συνεδριακά κέντρα της Ελλάδας. Στη Σαντορίνη τα συνέδρια συνδυάζονται με δραστηριότητες πολιτιστικού, οινολογικού ή γεωλογικού χαρακτήρα. Στα νησιά με μεγάλο αριθμό μικρών συνεδριακών/εκθεσιακών κέντρων υπάρχουν, επίσης, πολλές επιλογές εστίασης και δυνατότητες αγορών.

Οι υπόλοιπες κατηγορίες τουριστικών προϊόντων δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες στην περιοχή (INSETE 2015 α). Για παράδειγμα, λόγω των μικρών αστικών συγκεντρώσεων και των αποστάσεων δεν είναι αναπτυγμένος ο τουρισμός City Break. Επίσης, η κατηγορία του ιατρικού τουρισμού, παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα της περιοχής και τις προοπτικές μελλοντικής ανάπτυξης παρουσιάζει ήπια εξέλιξη. Για να αναπτυχθεί ο Ιατρικός Τουρισμός είναι απαραίτητες περισσότερες και μεγαλύτερες νοσοκομειακές υποδομές και εταιρείες παροχής ιατρικών υπηρεσιών.

Με βάση τα παραπάνω η στρατηγική του τουριστικού προϊόντος οφείλει να εστιάζει στη διαμόρφωση θεματικών προϊόντων, πλέον των κύριων τουριστικών προϊόντων, με ξεχωριστά χαρακτηριστικά, υιοθετώντας πρακτικές θεμάτων (Themes) για μη προσελκυσμένα κοινά (niche κοινά) και εστίαση σε ειδικές μη-μαζικές κατηγορίες Ήλιου και Θάλασσας (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014 α, INSETE 2015 α). Τα Themes αποτελούν μια δομημένη σύνθεση προστιθέμενων χαρακτηριστικών και εμπειριών, που συνεργάζονται για να δημιουργήσουν εξειδικευμένα τουριστικά προϊόντα. Η αξιοποίηση των Themes προσφέρει διαφοροποίηση στο προϊόν «Ήλιος και Θάλασσα», δημιουργεί ξεχωριστές τουριστικές προτάσεις με μοναδικά χαρακτηριστικά ως προς την εμπειρία, τα εξειδικευμένα καταλύματα και τις παρεχόμενες υπηρεσίες, καλύπτοντας εξειδικευμένες ανάγκες επισκεπτών. Για παράδειγμα, το κύριο προϊόν «Ήλιος και Θάλασσα» θα πρέπει να συμπληρωθεί

αποδοτικότερα με τα προϊόντα Πολιτισμός και Θρησκεία, Φύση και Δραστηριότητα, Εξειδικευμένες κατηγορίες, Romance και Lifestyle κ.α.

Προορισμοί μικρότερης ανάπτυξης με ανέπαφη φύση, ανεξερεύνητα τοπία και παραλίες για επισκέπτες που επιθυμούν εξερεύνηση τοπίου και επαφή με τη φύση προσφέρονται για την ανάπτυξη του προϊόντος Eco, Sun and Beach (INΣETE 2015 α). Επίσης, μεγάλες δυνατότητες έχει και η ανάπτυξη του προϊόντος Senior/Elderly SUN & BEACH, δηλαδή ο τουρισμός σε προορισμούς και υποδομή για τη τρίτη ηλικία. Seafront καταλύματα, με κατάλληλη πρόβλεψη προσβασιμότητας, εξειδικευμένες υπηρεσίες spa ή θεραπευτικές, όπου οι επισκέπτες απολαμβάνουν τον Ήλιο και τη Θάλασσα, δύνανται να προσελκύσουν επισκέπτες για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα και να συμβάλλουν έτσι στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

5.3 Ο Τουρισμός στην Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

Στόχος της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ RIS3 είναι η Περιφέρεια «να αποτελέσει έναν από τους κορυφαίους προορισμούς της βιομηχανίας της εμπειρίας (τουρισμός, πολιτισμός, δημιουργική βιομηχανία) παγκοσμίως μέσα από την υιοθέτηση μίας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης, διαφοροποίησης του προϊόντος και δημιουργίας ταυτότητας προορισμού» (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014α).

Σύμφωνα με τη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης η βιομηχανία της εμπειρίας αποτελεί τον αναπτυξιακό κορμό γύρω από τον οποίο θα αναπτυχθούν παραγωγικές δραστηριότητες βασισμένες στη γνώση και την καινοτομία (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014α). Οι δραστηριότητες αυτές είναι η ανάπτυξη της αγροδιατροφής, της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών, με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση παραδοσιακών τεχνικών και τον εμπλουτισμό τους με νέες γνώσεις και τεχνικές. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των παραπάνω δραστηριοτήτων δύναται να παίξει τόσο η αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού και της αύξησης της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων, όσο και η εισαγωγή καθαρών πράσινων

τεχνολογιών (π.χ. εξοικονόμηση ενέργειας και χρήση εναλλακτικών μορφών) με σκοπό τον περιορισμό των επιδράσεων στο περιβάλλον, τη μείωση του ενεργειακού κόστους και την αύξηση της ενεργειακής αυτονομίας.

Ειδικότερα, οι σημαντικότερες στρατηγικές προτεραιότητες και δράσεις για τον τουρισμό όπως ορίζονται από τη RIS3 είναι (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014α):

- Διεύρυνση της αλυσίδας αξίας μέσω ανάπτυξης της καινοτόμας επιχειρηματικότητας στον τουρισμό και ιδιαίτερα στις εναλλακτικές μορφές τουριστικής δραστηριότητας. Επίσης, προτείνεται η ανάπτυξη συνεργατικών μοντέλων δράσης (Clusters) σε όλη την αλυσίδα αξίας, με σκοπό την ανάπτυξη τεχνολογικών και μη τεχνολογικών καινοτομιών και την προώθηση των τουριστικών, αγροδιατροφικών και άλλων προϊόντων της μεταποίησης που σχετίζονται με τον τουρισμό (π.χ. γαστρονομικό cluster Σαντορίνης). Επίσης, κρίνεται δυνατή η υποστήριξη εκτός του θεσμού των clusters, για τη σύσταση συνεργασιών μεταξύ ξενοδόχων και παραγωγών αγροτικών ή μεταποιημένων προϊόντων.
- Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, βελτίωση της ποιότητας και δημιουργία υπηρεσιών εμπειρίας, Για την προώθηση της προτεραιότητας αυτής προτείνονται δράσεις όπως είναι η ανάδειξη ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων και σχεδιασμός νέων υπηρεσιών εμπειρίας, η ανάπτυξη νέων και βελτίωση υφιστάμενων υπηρεσιών εμπειρίας, η ανάπτυξη και εφαρμογή τοπικών σημάτων ποιότητας, η ανάπτυξη υποδομών μικρής κλίμακας για επιλεγμένες μορφές τουρισμού και οι επενδύσεις ΣΔΙΤ για την κατασκευή μαρινών.
- Χρήση των ΤΠΕ και ειδικότερα προώθηση δράσεων όπως η δημιουργία εργαλείων και εφαρμογών ΤΠΕ για τον εμπλουτισμό της εμπειρίας, η χρήση ΤΠΕ για την αύξηση της παραγωγικότητας, αυτονομίας και ποιότητας υπηρεσιών στη βιομηχανία της εμπειρίας και ειδικότερα η ανάπτυξη εφαρμογών για την προώθηση καταλυμάτων και υπηρεσιών, η διασύνδεση των μεμονωμένων συστημάτων κρατήσεων με τις μεγάλες διεθνείς υπηρεσίες κρατήσεων, η ανάπτυξη εφαρμογών δημιουργίας τουριστικών πακέτων υπηρεσιών (ιδιαίτερα για μικρές ξενοδοχειακές μονάδες) και εφαρμογών διαχείρισης επισκεπτών.

- Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υπηρεσιών e-learning.
- Προώθηση προϊόντων αγροδιατροφής και ανάπτυξη δικτύων πωλήσεων μέσω της ανάπτυξης στρατηγικών μάρκετινγκ για κάθε προϊόν με αναφορά σε συγκεκριμένα νησιά ή ομάδες νησιών, σε συνδυασμό και με την τουριστική στρατηγική προώθησης του brand name των νησιών, καθώς και μέσω της χρηματοδότησης προωθητικών ενεργειών, όπως η διοργάνωση εκδηλώσεων συνδεδεμένων με τις προωθητικές ενέργειες του τουρισμού και σε αρμονία με τις τοπικές παραδόσεις και πολιτισμό.
- Εξοικονόμηση ενέργειας και χρήση πράσινων τεχνολογιών, με τη χρήση μεθόδων ενεργειακής εξοικονόμησης και μείωσης του ενεργειακού κόστους επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων και ξενοδοχειακών μονάδων και τουριστικών επιχειρήσεων.

5.4 Ο τουρισμός στο ΠΕΠ της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2014-2020

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, λόγω της τουριστικής της ανάπτυξης, χαρακτηρίζεται ως μια από τις «περισσότερο αναπτυγμένες» Περιφέρειες της χώρας, με κατά κεφαλή ΑΕΠ που αντιστοιχούσε το 2011 στο 112% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας και στο 89% του μέσου ευρωπαϊκού κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β). Όμως η ανάπτυξη αυτή βασίζεται κυρίως στο προϊόν «Ήλιος και Θάλασσα» και περιορίζεται σε 6 από τα 48 νησιά, γεγονός που συνεπάγεται μεγάλες ενδοπεριφερειακές οικονομικές ανισότητες. Η τουριστική ανάπτυξη προκάλεσε αλλαγή στις διαρθρώσεις του περιφερειακού παραγωγικού συστήματος, υπέρ των υπηρεσιών και παραγωγών που είναι υποστηρικτικές του τουρισμού και κατά των παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Έτσι, σήμερα υπάρχουν στην Περιφέρεια διαφορετικές αναπτυξιακές ζώνες, όπως (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β):

- Μικρά νησιά με αναπτυξιακή υστέρηση, απομόνωση και εγκατάλειψη (Αγαθονήσι, Ανάφη, Αντίπαρος, Αρκοί, Δονούσα, Ηρακλεία, Θηρασιά,

Κίμωλος, Κίναρος, Κουφονήσια, Λειψοί, Μάραθος, Μεγίστη, Νίσυρος, Σίκινος, Σχοινούσα, Τέλενδος, Τήλος, Φο-λέγανδρος, Χάλκη).

- Νησιά με σχετικά ήπια τουριστική ανάπτυξη και ύπαρξη και άλλων δραστηριοτήτων (Αμοργός, Άνδρος, Αστυπάλαια, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κύθνος, Λέρος, Μήλος, Νάξος, Πάτμος, Σέριφος, Σίφνος, Σύμη, Τήνος).
- Νησιά με υπεραναπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα, κέντρα διεθνούς εμβέλειας και μεγάλης εξάρτησης από τουρισμό και κινδύνους για το περιβάλλον και την τοπική ταυτότητα (Θήρα, Κως, Μύκονος, Πάρος, Ρόδος, Σύρος).

Το αναπτυξιακό όραμα της Περιφέρειας, το οποίο αποτελεί και τον κεντρικό στόχο της περιφερειακής αναπτυξιακής στρατηγικής είναι *«να αποτελέσει έναν από τους κορυφαίους προορισμούς του τουρισμού εμπειρίας παγκοσμίως μέσα από την υιοθέτηση μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης, διαφοροποίησης του προϊόντος και δημιουργίας ταυτότητας προορισμού»* (ΠΕΠ ΝΑΓ 2014, σελ. 12).

Προς αυτή την κατεύθυνση ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην υλοποίηση της Περιφερειακής Στρατηγικής «Εξυπνης Εξειδίκευσης» η οποία αποτελεί κεντρική συνιστώσα της περιφερειακής στρατηγικής και της οποίας οι βασικές δράσεις αναφέρονται στην παραπάνω νεότητα.

Συνολικά, οι βασικές στρατηγικές προτεραιότητες για την προώθηση του αναπτυξιακού οράματος της Περιφέρειας είναι (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β):

- Έξυπνη, Ανταγωνιστική, Διαφοροποιημένη Περιφερειακή Οικονομία, η οποία αντιστοιχίζεται με τους θεματικούς στόχους 1, 2 και 3 της νέας πολιτικής συνοχής της ΕΕ.
- Εδραίωση της Αειφορικής Ανάπτυξης με την Αξιοποίηση Συγχρόνων Μεθόδων Διαχείρισης των Πόρων για την προώθηση των θεματικών στόχων 4, 5 και 6.
- Ενίσχυση της Περιφερειακής Συνοχής σε όρους χωρικούς αλλά και κοινωνικοοικονομικούς με τη Διάχυση της Ανάπτυξης και την Άρση της Απομόνωσης, που αντιστοιχίζεται με τους θεματικούς στόχους 7, 9 και 10.

- Ενεργή Υποστήριξη της Απασχόλησης και Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης, που σχετίζεται με τους θεματικούς στόχους 8 και 9.

Με βάση τις παραπάνω προτεραιότητες ορίστηκαν στο ΠΕΠ της ΠΝΑ οι κάτωθι 7 Άξονες Προτεραιότητας (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β):

- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1: Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας και της Καινοτομίας
- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2: Αειφορική Ανάπτυξη και Διαχείριση των Πόρων
- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3: Βελτίωση Βασικών Υποδομών
- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4: Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης – Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού
- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5: Ενίσχυση της Περιφερειακής Συνοχής
- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 6: Τεχνική Υποστήριξη (ΕΤΠΑ)
- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 7: Τεχνική Υποστήριξη (ΕΚΤ)

Όσον αφορά στον τουρισμό, η νέα περιφερειακή στρατηγική αναγορεύει τον τουρισμό εμπειρίας, ως τον κορμό γύρω από τον οποίο θα αναπτυχθούν οι υπόλοιπες δραστηριότητες, οι οποίες θα βασίζονται στην καινοτομία, στη διαφοροποίηση του παραγωγικού προτύπου και στις πράσινες τεχνολογίες. Οι βασικές κατευθύνσεις-επιλογές παρέμβασης του ΠΕΠ για τον τομέα του τουρισμού είναι (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β):

- Η διεύρυνση της αλυσίδας αξίας με την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε βασικούς κρίκους που έως σήμερα παραμένουν ασθενικοί ή απουσιάζουν ολοσχερώς.
- Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει ο φυσικός, γαστρονομικός και πολιτισμικός πλούτος της Περιφέρειας.
- Η αναβάθμιση των καταλυμάτων με βελτίωση των υπηρεσιών και απόκτηση πιστοποιήσεων.
- Η χρήση ΤΠΕ και καθαρών τεχνολογιών όπως συστήματα κρατήσεων, ιστοσελίδες, εργαλεία προώθησης, υπηρεσίες πληροφοριών.

Στην παρακάτω υποενότητα παρουσιάζονται οι επενδυτικές προτεραιότητες και δράσεις του ΠΕΠ για την προώθηση του στόχου της τουριστικής ανάπτυξης.

5.5 Οι προτεραιότητες και δράσεις του ΠΕΠ της ΠΝΑ για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη του Ν. Αιγαίου

Πίνακας 12: Επενδυτικές προτεραιότητες και δράσεις του ΠΕΠ της ΠΝΑ για τον τουρισμό

ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΕΠ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
1b	<p>Προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία, ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδίως μέσω της προαγωγής επενδύσεων στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη μεταφορά τεχνολογίας, στην κοινωνική καινοτομία, στην οικολογική καινοτομία, στις εφαρμογές παροχής δημόσιων υπηρεσιών, στην ενθάρρυνση της ζήτησης, στη δικτύωση, στα συμπλέγματα φορέων και στην ανοιχτή καινοτομία μέσω ευφυούς εξειδίκευσης, καθώς και στήριξη της τεχνολογικής και εφαρμοσμένης έρευνας, δοκιμαστικών δράσεων, ενεργειών έγκαιρης επικύρωσης προϊόντων, προηγμένων ικανοτήτων παραγωγής και πρώτης παραγωγής, ειδικά σε βασικές τεχνολογίες, και διάδοση των τεχνολογιών γενικής εφαρμογής</p>	<p>Έρευνα των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που προσφέρονται στην Περιφέρεια για την ανάπτυξη μοναδικών ειδών εμπειρίας και ανάδειξη των υπηρεσιών και παρεμβάσεων που είναι αναγκαίες για τη δημιουργία του νέου τουριστικού προϊόντος. Διάχυση και ενημέρωση των εμπλεκόμενων στον τουρισμό για τις δυνατότητες που προσφέρει κάθε νησί με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας. Ευαισθητοποίηση των επιχειρήσεων του τουρισμού για τις δυνατότητες που προσφέρει η διαφοροποίηση και η συμμετοχή στη δημιουργία του τοπικού μύθου.</p> <p>Ενίσχυση επενδύσεων σε υφιστάμενες και υπό σύσταση επιχειρήσεις στην καινοτομία στην κατεύθυνση της στρατηγικής της έξυπνης Μεταφορά εμπειρίας επιτυχημένων παραδειγμάτων τουρισμού εμπειρίας από επιχειρήσεις της Περιφέρειας αλλά και από άλλες Περιφέρειες ή το εξωτερικό.</p> <p>Σχεδιασμός καινοτόμων υπηρεσιών τουρισμού εμπειρίας.</p>

		<p>Ανάπτυξη καινοτόμων για την Περιφέρεια υπηρεσιών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων που ενσωματώνονται στην ευρύτερη αλυσίδα αξίας του τουρισμού και συνεισφέρουν στον εμπλουτισμό της υφιστάμενης δραστηριότητας και στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας.</p> <p>Ενίσχυση ιδεών για νέα προϊόντα και υπηρεσίες στην αλυσίδα του τουρισμού και της αγροδιατροφής που προέρχονται από τους φοιτητές ή το ακαδημαϊκό προσωπικό του Πανεπιστήμιου και των άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όλων των βαθμίδων, της Περιφέρειας</p>
2b	Ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ΤΠΕ, ηλεκτρονικό εμπόριο και αύξηση της ζήτησης για ΤΠΕ	<p>Ανάπτυξη ιστοσελίδων και εφαρμογών για ταμπλέτες και κινητά για την προώθηση των καταλυμάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών.</p> <p>Επέκταση της διασύνδεσης των τοπικών ή μεμονωμένων συστημάτων κρατήσεων με τις μεγάλες διεθνείς υπηρεσίες κρατήσεων. Ανάπτυξη και βελτίωση εφαρμογών δημιουργίας τουριστικών πακέτων για μικρές ξενοδοχειακές μονάδες, τα οποία συνδυάζουν όλες τις αναγκαίες υπηρεσίες (π.χ. εισιτήρια, ασφαλιστική κάλυψη, μεταφορά, εκδρομές, δραστηριότητες κλπ). Υποστήριξη δράσεων διάχυσης της χρήσης τους με ενέργειες ενημέρωσης και επίδειξης.</p> <p>Ανάπτυξη και διάχυση εφαρμογών διαχείρισης επισκεπτών σε όλα τα στάδια της αλυσίδας αξίας του τουρισμού.</p>
2c	Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, της ηλεκτρονικής μάθησης, της ηλεκτρονικής ένταξης, του ηλεκτρονικού πολιτισμού και της ηλεκτρονικής υγείας	<p>Ανάπτυξη ψηφιακών εφαρμογών στον τομέα του πολιτισμού για τον εμπλουτισμό του τουρισμού της εμπειρίας:</p> <p>Πλατφόρμες καταγραφής πολιτιστικών εκδηλώσεων.</p> <p>Εφαρμογές οδηγών αρχαιολογικών χώρων.</p>

		<p>Εφαρμογές οδηγών μουσειών. Εικονική αναπαράσταση γεγονότων. Ανάδειξη παραδοσιακών αρχιτεκτονικών τεχνικών και κτιρίων ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής αξίας. Ψηφιοποίηση τουριστικών και πολιτισμικών πόρων, διαδρομών, χαρτών. Εφαρμογές αστικών οδηγών για ευέλικτες περιηγήσεις, σημεία ενδιαφέροντος, πληροφορίες για προσφορές και αγορές, ξενοδοχεία, εστιατόρια, εκδηλώσεις κλπ. Συλλογή, οργάνωση και διαδικτυακή προβολή πληροφοριών που αφορούν στις μαρίνες και τους λιμενίσκους της Περιφέρειας και την ποιότητα.</p> <p>Ανάπτυξη υποδομής για υπηρεσίες τηλε-εκπαίδευσης στον τομέα του τουρισμού - ανάπτυξη υποδομής για την παροχή υπηρεσιών τηλε-εκπαίδευσης για την κατάρτιση των εργαζομένων και των επιχειρήσεων υπηρεσιών τουρισμού με στόχο να δοθεί ένα καινούργιο περιεχόμενο στις υπηρεσίες που παρέχονται π.χ. στον τουρισμό ευεξίας, στον ιαματικό τουρισμό και γενικά σε όλες τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού.</p> <p>Ανάπτυξη και εφαρμογή μεθόδων τηλεϊατρικής - ανάπτυξη πρωτοβουλιών στον τομέα της τηλεϊατρικής με σκοπό την αντιμετώπιση της πιεστικής ανάγκης βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας προς τους τουρίστες ιδιαίτερα στα απομονωμένα νησιά και στα νησιά με αυξημένο τουριστικό φόρτο, καθώς και των περιφερειακών ανισοτήτων στον τομέα της υγείας και ειδικότερα την εγγυημένη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και την αντιμετώπιση προβλημάτων που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού, με χρόνιες παθήσεις κατοίκων απομονωμένων ή δύσβατων περιοχών, παρέχοντάς τους άμεση πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες</p>
--	--	--

		υγείας.
3a	Προώθηση της επιχειρηματικότητας, ιδίως με τη διευκόλυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης νέων ιδεών και τη στήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω φυτωρίων επιχειρήσεων	Ενίσχυση της ίδρυσης νέων επιχειρήσεων με έμφαση στην καινοτομία και την εξωστρέφεια στους τομείς προτεραιότητας της Περιφέρειας. Ενίσχυση ανάπτυξης και εφαρμογής επιχειρηματικών σχεδίων υφιστάμενων επιχειρήσεων για ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών - ανάπτυξη – εισαγωγή υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας. Ενίσχυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τεχνολογικής και επιχειρησιακής καινοτομίας, μέσα από την υλοποίηση αντίστοιχων επιχειρηματικών σχεδίων.
3d	Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας	Ανάπτυξη συνεργατικών μοντέλων δράσης σε όλη την αλυσίδα αξίας, όπως π.χ. η δημιουργία συστάδων επιχειρήσεων και παραγωγών (clusters) ή άλλες μορφές συνεργασίας με σκοπό την ενδυνάμωση των διασυνδέσεων και της συνεργασίας πάνω στην αλυσίδα αξίας, την ανάπτυξη τεχνολογικών και μη τεχνολογικών καινοτομιών και την προώθηση των τουριστικών, αγροδιατροφικών και άλλων προϊόντων της μεταποίησης που σχετίζονται με τον τουρισμό - ενίσχυση πρόσβασης των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στην ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών σε υψηλής ποιότητας συμβουλευτικές υπηρεσίες -Ενθάρρυνση των τοπικών επιχειρηματιών να συμμετέχουν σε διεθνείς εκθέσεις, συνέδρια και σεμινάρια - Ενεργή προώθηση και υποστήριξη δραστηριοτήτων δικτύωσης με ξένους εταίρους Ενίσχυση του εξωστρεφούς προσανατολισμού των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, με τη συμμετοχή σε εκθέσεις σε χώρες του εξωτερικού, την ανάπτυξη στρατηγικών marketing, την τυποποίηση των προϊόντων και των συσκευασιών, την ανάπτυξη

		<p>μεθόδων προώθησης προϊόντων και δημιουργίας brandname, τη δημιουργία συνεργατικών δικτύων για την υλοποίηση κοινών δράσεων σε συνάφεια ή προς εξυπηρέτηση των κύριων δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων που απαρτίζουν τα σχήματα συνεργασίας – δικτύωσης. Ανάπτυξη και προβολή των τουριστικών υπηρεσιών στις ΜΜΕ ή για τις ΜΜΕ.</p> <p>Ανάπτυξη και εφαρμογή τοπικών σημάτων ποιότητας - ενέργειες σχεδιασμού, εισαγωγής και προώθησης σημάτων ποιότητας τόσο σε προϊόντα όσο και σε επιχειρήσεις που σχετίζονται με τη διατροφή και τις υπηρεσίες του τουρισμού εμπειρίας στην ΠΝΑ.</p>
4c	<p>Στήριξη της ενεργειακής απόδοσης, της έξυπνης διαχείρισης της ενέργειας και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις δημόσιες υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων κτηρίων, και στον τομέα της στέγασης</p>	<p>Ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης των δημόσιων κτιρίων - παρεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας και προσθήκης βιοκλιματικών χαρακτηριστικών σε κτίρια όπου στεγάζονται πολιτιστικές δραστηριότητες (<u>μουσεία, πολιτιστικά κέντρα, πολυχώροι</u>, κλπ.).</p>
5b	<p>Προώθηση των επενδύσεων για την αντιμετώπιση ειδικών κινδύνων, εξασφάλιση της ανθεκτικότητας στις καταστροφές και ανάπτυξη συστημάτων διαχείρισης των καταστροφών</p>	<p>Προστασία των ακτών της Περιφέρειας από τη διάβρωση</p> <ul style="list-style-type: none"> • η εκπόνηση σχεδίων πρόληψης και διαχείρισης της διάβρωσης των ακτών, • η υλοποίηση ήπιων έργων προστασίας των ακτών, λαμβάνοντας υπόψη και τις απαιτήσεις της Οδηγίας Πλαίσιο για τη Θάλασσα Στρατηγική (2008/56/ΕΚ).
6b	<p>Επενδύσεις στον τομέα των υδάτων, ώστε να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις του περιβαλλοντικού κεκτημένου της Ένωσης και να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες που έχουν προσδιορισθεί από τα κράτη μέλη για επενδύσεις που υπερβαίνουν τις εν λόγω</p>	<p>Δράσεις ορθολογικής και αποδοτικής διαχείρισης πόσιμου ύδατος.</p>

	απαιτήσεις	
6c	Διατήρηση, προστασία, προώθηση και ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	<p>Προστασία, διαχείριση, ανάδειξη και προβολή μνημείων και αρχαιολογικών χώρων επιλεγμένων με αυστηρά κριτήρια (πχ. ιστορική σημασία, ύπαρξη περιβαλλοντικών κινδύνων, κλπ.).</p> <p>Ενίσχυση μουσειακών υποδομών και μουσειακών συλλογών και ανάδειξη μνημείων με έμφαση στις περιοχές που εντάσσονται στους θαλάσσιους δρόμους του τουρισμού της κρουαζιέρας.</p> <p>Πιστοποίηση των μουσείων (κρατικών και ιδιωτικών).</p> <p>Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών, οργάνωση μόνιμων πολιτιστικών θεσμών σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους κ.ά., που προσφέρουν την ευκαιρία για διαφοροποίηση του παραγόμενου τουριστικού προϊόντος.</p> <p>Δράσεις υποστήριξης των θεσμών και δραστηριοτήτων που προάγουν τον πολιτισμό, σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, οι οποίες θα υποστηριχθούν από οργανισμούς του Σύγχρονου Πολιτισμού.</p> <p>Έργα υποδομής για την προστασία και ανάδειξη της φυσικής κληρονομιάς και επικουρικά δράσεις προμήθειας-εξοπλισμού, προβολής-προώθησης και ενημέρωσης κοινού.</p> <p>Καταφύγια, αγκυροβόλια τουριστικών σκαφών.</p> <p>Ανάδειξη και ήπια αξιοποίηση περιοχών που χαρακτηρίζονται για τη μοναδικότητά τους ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και γενικά ως στοιχεία της φυσικής κληρονομιάς, περιλαμβανομένου του αγροτικού τοπίου.</p> <p>Ανάδειξη φυσικών μνημείων (δάση, σπήλαια, κτλ.)</p>

		<p>και ανάδειξη - προστασία και αποκατάσταση ευαίσθητων περιοχών – τοπίων, ώστε να λειτουργήσουν ως πόροι φυσιολατρικού τουρισμού και γεωτουρισμού.</p> <p>Δημιουργία υποδομών οικοτουρισμού και οι δράσεις προώθησης του οικοτουρισμού (πχ. καταφύγια, δίκτυα πεζοπορικών διαδρομών και ποδηλάτων, δημιουργία τοπικών γραφείων οικοτουρισμού, κλπ.), Προβολή της φυσικής κληρονομιάς, του πολιτισμού και του τουρισμού, κλπ.</p>
6d	<p>Προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και του εδάφους και προώθηση των υπηρεσιών οικοσυστήματος, μεταξύ άλλων μέσω του δικτύου Natura 2000, και των πράσινων υποδομών</p>	<p>Μέτρα ελέγχου και αποκατάστασης υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων.</p> <p>Μέτρα / έργα πράσινων υποδομών που στοχεύουν στην αναβάθμιση του οικοσυστήματος και τη βιώσιμη διαχείριση των πόρων (απομάκρυνση ιζημάτων, αποφυγή ερημοποίησης, οριοθέτηση αμμοληπιών).</p> <p>Ενέργειες παρακολούθησης και εξέτασης της επικινδυνότητας φαινομένων που απειλούν φυσικούς οικοτόπους (π.χ. διάβρωση σε παράκτιους οικοτόπους προτεραιότητας).</p> <p>Επεμβάσεις για την αναμόρφωση -αναβάθμιση του τοπίου (καθαρισμός - εμπλουτισμός).</p> <p>Μέτρα για τον έλεγχο στην πρόσβαση και την διαχείριση των επισκεπτών.</p> <p>Μέτρα αξιοποίησης των οικοσυστημάτων με παρεμβάσεις ανάδειξης και προβολής.</p>
6e	<p>"Ανάληψη δράσης για τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος, την ανάπλαση των πόλεων, την αναζωογόνηση και την απολύμανση των υποβαθμισμένων περιβαλλοντικά εκτάσεων (συμπεριλαμβανομένων των προς</p>	<p>Αναπλάσεις περιοχών, η διαμόρφωση δημόσιων / κοινόχρηστων χώρων και η ενίσχυση χώρων πρασίνου με έμφαση στη βιοκλιματική αναβάθμιση του αστικού χώρου, ο εκσυγχρονισμός δικτύων υποδομής, η δημιουργία δημοτικών χώρων στάθμευσης, η ανάδειξη και προστασία</p>

	<p>ανασυγκρότηση περιοχών), τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και την προώθηση μέτρων για τον περιορισμό του θορύβου"</p>	<p>αρχαιολογικών χώρων και μνημείων εντός του αστικού ιστού, η ανακαίνιση κτιρίων για την εγκατάσταση δραστηριοτήτων εξυπηρέτησης πολιτών, η ανακαίνιση διατηρητέων και παραδοσιακών κτιρίων και η ένταξή τους στις λειτουργίες του αστικού κέντρου και η εξασφάλιση υποδομών σύγχρονου πολιτισμού και έκφρασης των πολιτών. Επίσης θα ενισχυθεί η επέκταση των δικτύων πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων, η εφαρμογή σε μικρή κλίμακα συστημάτων μεταφοράς καθαρής τεχνολογίας, η δημιουργία/βελτίωση υποδομών προσβασιμότητας <u>κ.α.</u></p>
7a	<p>Στήριξη ενός πολυτροπικού ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου μεταφορών μέσω επενδύσεων στο δίκτυο ΔΕΔ-Μ</p>	<p>Έργα λιμενικών υποδομών, όπως η κατασκευή προβλητών, κρηπιδωμάτων, κυματοθραυστών, η υλοποίηση κτιριακών έργων λιμενικής ζώνης, η κατασκευή επιβατικών σταθμών, η εγκατάσταση συστημάτων ασφαλείας λιμενικών εγκαταστάσεων (συμπεριλαμβανομένων και συστημάτων ΤΠΕ), κλπ.</p>
7b	<p>Ενίσχυση της περιφερειακής κινητικότητας μέσω της σύνδεσης δευτερευόντων και τριτευόντων κόμβων με τις υποδομές ΔΕΔ-Μ, περιλαμβανομένων των πολυτροπικών κόμβων</p>	<p>Έργα βελτίωσης λιμενικών υποδομών (προβλήτες, κρηπιδώματα, κυματοθραύστες) για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό των παρεχόμενων υπηρεσιών, έργα για την ενίσχυση της ασφάλειας των λιμένων (συμπεριλαμβανομένων και συστημάτων ΤΠΕ), έργα κτιριακών εγκαταστάσεων για την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και τη βελτίωση της λειτουργικότητας των λιμένων, δημιουργία υποδομών υδατοδρομίων.</p> <p>Έργα κατασκευής ή βελτίωσης οδικών δικτύων με προτεραιότητα στις συνδέσεις με τις πύλες εισόδου-εξόδου των νησιών, οδικές παρακάμψεις οικισμών των νησιών και συνδέσεις τους με μεταφορικούς</p>

		<p>κόμβους (λιμάνι, αεροδρόμιο).</p> <p>Έργα διασύνδεσης των εσωτερικών ζωνών των νησιών, όπου είναι περιοχές παραγωγής προϊόντων ή / και πόλοι πολιτιστικών ή εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων με τις εισόδους – εξόδους των νησιών, δράσεις οδικής ασφάλειας κλπ.</p>
8i	<p>Πρόσβαση των ατόμων που αναζητούν εργασία και των μη ενεργών οικονομικά ατόμων στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων και των ατόμων που βρίσκονται για μεγάλο χρονικό διάστημα εκτός της αγοράς εργασίας, μεταξύ άλλων μέσω τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση και της υποστήριξης της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού</p>	<p>Δράσεις Προώθησης στην απασχόληση για αναζητούντες θέση εργασίας ιδίως στους τομείς της στρατηγικής της Έξυπνης Εξειδίκευσης - Θα σχεδιαστούν και θα υλοποιηθούν προγράμματα για την προώθηση στην απασχόληση ατόμων που αναζητούν εργασία με ιδιαίτερη έμφαση στις ομάδες με υψηλά ποσοστά ανεργίας όπως οι νέοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι γυναίκες, οι άνεργοι με χαμηλά τυπικά προσόντα.</p>
8iii	<p>Αυτοαπασχόληση, επιχειρηματικότητα και δημιουργία νέων επιχειρήσεων, και ειδικά καινοτόμων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων</p>	<p>Δράσεις στήριξης νέων επιχειρηματιών και αυτοαπασχολουμένων - Οι δράσεις θα αφορούν ενδεικτικά την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης και mentoring για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων σε στενή συνέργεια με τις αντίστοιχες δράσεις υποστήριξης νέων επιχειρήσεων.</p>
8v	<p>Προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στις αλλαγές</p>	<p>Δράσεις για την προσαρμογή των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στις αναγκαίες αλλαγές ιδίως για την υποστήριξη της στρατηγικής της Έξυπνης Εξειδίκευσης - Οι δράσεις ενδεικτικά περιλαμβάνουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • εκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων των επιχειρήσεων, • συμβουλευτική υποστήριξη και εκπαίδευση των επιχειρηματιών, • εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης επιχειρηματιών και εργαζομένων,

		<ul style="list-style-type: none"> • υποστήριξη της πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού που είναι αναγκαίο για την εισαγωγή των σχεδιασμένων αλλαγών.
9i	Ενεργητική ένταξη, μεταξύ άλλων και με σκοπό την προώθηση των ίσων ευκαιριών και της δραστήριας συμμετοχής και τη βελτίωση των δυνατοτήτων απασχόλησης	<p>Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για ευπαθείς ομάδες, οι οποίες θα περιλαμβάνουν πλέγμα δράσεων (συμβουλευτική, mentoring, επαγγελματικός προσανατολισμός, απασχόληση, κατάρτιση, ευαισθητοποίηση, δημοσιότητα κτλ.).</p> <p>Ενέργειες προώθησης στην απασχόληση (τύπου NEE, ΝΘΕ) για ευπαθείς ομάδες. Στοχευμένα προγράμματα κατάρτισης συνδεδεμένα με πρακτική άσκηση για ευπαθείς ομάδες σε κλάδους αιχμής της οικονομίας της Περιφέρειας / τοπικής οικονομίας, τα οποία οδηγούν σε πιστοποίηση, κ.α.</p>
9v	Προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ενσωμάτωσης σε κοινωνικές επιχειρήσεις και την κοινωνική και αλληλέγγυο οικονομία ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην απασχόληση	<p>Δικτύωση Επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας.</p> <p>Ανάπτυξη Θερμοκοιτίδων Κοινωνικών Επιχειρήσεων.</p> <p>Στήριξη για ανάπτυξη καινοτόμων συστάδων επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας (clusters).</p> <p>Ενίσχυση υφιστάμενων και δημιουργία νέων (τύπου startup) επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας.</p> <p>Κατάρτιση στελεχών κοινωνικών επιχειρήσεων.</p>

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ίδια επεξεργασία

6. Συμπεράσματα και προτάσεις για ενίσχυση τουρισμού μέσω των επενδυτικών προτεραιοτήτων του ΕΣΠΑ

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτουν τα κάτωθι βασικά συμπεράσματα:

Πρώτον, η νέα πολιτική συνοχής προωθεί την περιφερειακή ανάπτυξη και τη σύγκλιση των επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών της Ένωσης μέσα από 11 θεματικές προτεραιότητες, οι οποίες παράλληλα προωθούν τους στόχους της Στρατηγικής Ευρώπη 2020. Η έμφαση δίδεται στην έξυπνη, αειφόρο και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Παράλληλα, υιοθετούνται νέα εργαλεία για την χωρική ανάπτυξη.

Δεύτερον, η Ελλάδα λαμβάνει σημαντικούς πόρους, οι οποίοι, λόγω της κρίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για την τόνωση της οικονομικής ανάκαμψης. Οι πόροι κατανέμονται μεταξύ τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων.

Τρίτον, ο τουρισμός αποτελεί προτεραιότητα της εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής. Ιδιαίτερα τα τομεακά προγράμματα ΕΠΑΝΕΚ, ΕΠΑΝΑΔ και ΠΑΑ περιέχουν σημαντικές δράσεις για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Τέταρτον, η οικονομία της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου εξαρτάται σε καθοριστικό βαθμό από τον τουρισμό. Για το λόγο αυτό τόσο η περιφερειακή στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης, όσο και το ΠΕΠ της Περιφέρειας 2014-2020 εστιάζουν σε δράσεις που έχουν άμεση ή έμμεση αναφορά στον τουρισμό. Συνεπώς, είναι ζωτικής σημασίας η περαιτέρω ανάπτυξη, ποιοτική αναβάθμιση και διαφοροποίηση των τουριστικών

προϊόντων της Περιφέρειας, με στόχο την ενίσχυση του τουρισμού εμπειρίας, διατηρώντας τα παραδοσιακά της ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

Στα παρακάτω επιχειρείται μία διασύνδεση των δράσεων για την ανάπτυξη των επί μέρους τουριστικών προϊόντων με τις επενδυτικές προτεραιότητες των τομειακών ΕΠ και του ΠΕΠ, ώστε να αναδειχθούν οι δυνητικές πηγές χρηματοδότησης και αξιοποίησης του ΕΣΠΑ 2014-2020.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13: ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ «ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑ» ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014 – 2020	
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ)
Ενίσχυση της ίδρυσης νέων καινοτόμων τουριστικών επιχειρήσεων	3a ΠΕΠ 3a ΕΠΑΝΕΚ
Ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών υφιστάμενων με έμφαση στην ποιοτική αναβάθμιση την και στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου	3a ΠΕΠ 3a ΕΠΑΝΕΚ
Πιστοποίηση λειτουργιών, τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών των επιχειρήσεων	3c ΕΠΑΝΕΚ
Αξιοποίηση ΤΠΕ από τις επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου	2b ΠΕΠ
Δημιουργία Clusters και άλλων συνεργατικών σχημάτων σε όλη την αλυσίδα της τουριστικής αξίας	3d ΠΕΠ, 3d ΕΠΑΝΕΚ
Εφαρμογή προγραμμάτων προβολής	3d ΠΕΠ, 3d ΕΠΑΝΕΚ
Ενεργειακή αναβάθμιση τουριστικών επιχειρήσεων	4b ΕΠΑΝΕΚ
Ενίσχυση της προσπελασιμότητας και εσωτερικών μεταφορικών υποδομών	7 a και 7b ΠΕΠ ΕΠΥΜΕΠΕΡΑΑ
Προώθηση ανέργων στην απασχόληση στον τουρισμό	8i ΠΕΠ
Στήριξη νέων επιχειρηματιών και αυτοαπασχολούμενων στον τουρισμό	8iii ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Κατάρτιση και εφαρμογή σχεδίων προσαρμογής και αναδιάρθρωσης	8v ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ

ΜΜΕ τουριστικών επιχειρήσεων	
Δράσεις για τη βελτίωση της απασχολισιμότητας ατόμων που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό (π.χ. κατάρτιση, πρακτική άσκηση στον τουρισμό)	9i ΠΕΠ

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ΕΠΑΝΕΚ 2014, ΕΠΥΜΕΠΕΡΑΑ 2014, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 14: ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ «ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ» ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014 – 2020

ΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ)
Ολοκλήρωση και δικτύωση τουριστικών λιμενικών υποδομών (κρουαζιέρα, ιστιοπλοΐας) συνοδευόμενων από αναγκαίες υποδομές στη χερσαία ζώνη για εξυπηρέτηση τουριστών	7a, 7b, 7c, 7i, 7ii, 7iii ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ, ΕΠΥΜΕΠΕΡΑΑ, ΤΣ
Έργα μικρής κλίμακας (π.χ. καταφύγια, αγκυροβόλια τουριστικών σκαφών)	6c ΠΕΠ
Παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη νέων προϊόντων & υπηρεσιών καθώς και τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό στον τομέα της θαλάσσιας οικονομίας (όπως ιστιοπλοϊκός, υποθαλάσσιος, καταδυτικός, τουρισμός κρουαζιέρα κλπ.)	3 a, 3c, 3d ΠΕΠ & ΕΠΑΝΕΚ
Συλλογή, οργάνωση και διαδικτυακή προβολή πληροφοριών που αφορούν στις μαρίνες και τους λιμενίσκους της Περιφέρειας και την ποιότητα	2b, 2c, 6c ΠΕΠ και ΕΠΑΝΕΚ

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ΕΠΑΝΕΚ 2014, ΕΠΥΜΕΠΕΡΑΑ 2014, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 15: ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ» ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014 – 2020

ΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΗΓΗ
----------------	-------------

	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ)
Προστασία, διαχείριση, ανάδειξη και προβολή μνημείων και αρχαιολογικών χώρων	6c ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Αναβάθμιση και πιστοποίηση μουσείων	6c ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Πολιτιστικές διαδρομές	6c ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Εφαρμογές ΤΠΕ στον τουρισμό και στη δημιουργική βιομηχανία	1b, 2c ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης πολιτιστικών κτιρίων	4c ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Προβολή του πολιτιστικού τουριστικού προϊόντος	6c ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ΕΠΑΝΕΚ 2014, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 16: ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ «CITY BREAK» ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014 – 2020	
ΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ)
Ενίσχυση επιχειρήσεων για ανάπτυξη νέων προϊόντων & υπηρεσιών και για τεχνολογική αναβάθμιση	3 a ΠΕΠ & ΕΠΑΝΕΚ 3c ΕΠΑΝΕΚ
Αναβάθμιση ελκυστικότητας αστικών περιοχών	6 e ΠΕΠ
Ψηφιακές εφαρμογές για ευέλικτες περιηγήσεις, πληροφορίες για προσφορές κλπ.	6 c ΠΕΠ 6c ΕΠΑΝΕΚ
Δημιουργία θεματικών διαδρομών	6c ΠΕΠ, 6e ΠΕΠ, 6c ΕΠΑΝΕΚ
Προβολή City Break	6c ΕΠΑΝΕΚ 6c ΠΕΠ

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ΕΠΑΝΕΚ 2014, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 17: ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ «ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ- MICE» ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014 – 2020	
ΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

	(ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ)
Αναβάθμιση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων για συνέδρια και συνεδριακών κέντρων	3a ΠΕΠ και ΕΠΑΝΕΚ
Αξιοποίηση εναλλακτικών υποδομών (π.χ. μουσεία, θέατρα) και αναδόμηση αυτών για συνεδριακούς σκοπούς	6c ΠΕΠ 6cΕΠΑΝΕΚ
Συντονισμός και συνεργασία για τις εκδηλώσεις MICE	6c ΠΕΠ
Ίδρυση ενιαίων γραφείων συνεδρίων	6c ΠΕΠ 6c ΕΠΑΝΕΚ
Προβολή του τουρισμού MICE	6c ΕΠΑΝΕΚ

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ΕΠΑΝΕΚ 2014, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 18: ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ «ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ» ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014 – 2020	
ΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ)
Στήριξη δημιουργίας νέων επιχειρήσεων στο πεδίο των ειδικών μορφών τουρισμού	3a ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ 8iii ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ 8v ΠΕΠ , ΕΠΑΝΕΚ
Ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων όλων των υπο-κλάδων	3d ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Εισαγωγή και προώθηση σημάτων ποιότητας τόσο σε προϊόντα όσο και σε επιχειρήσεις που σχετίζονται με τη διατροφή και τις υπηρεσίες του τουρισμού εμπειρίας	3d ΠΕΠ, ΕΠΑΝΕΚ
Προστασία και ανάδειξη της φυσικής κληρονομιάς	6c ΠΕΠ & ΕΠΑΝΕΚ
Υποδομές οικοτουρισμού και οι δράσεις προώθησης του οικοτουρισμού	6c ΠΕΠ & ΕΠΑΝΕΚ
Μετατροπή υφιστάμενης υποδομής σε εξειδικευμένη (π.χ. πράσινη, αγροτουριστική)	3 a & 3 c ΠΕΠ 3c ΕΠΑΝΕΚ

	4bΕΠΑΝΕΚ
Ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού	9v ΠΕΠ

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2014β, ΕΠΑΝΕΚ 2014, ίδια επεξεργασία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Barca, F. (2009). An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/barca_report_/barca_report_en.pdf

Begg, I. (2016). The Economic Theory of Cohesion Policy. In Simona Piattoni, and Laura Polverari (eds.) 2016. Handbook on Cohesion Policy in the EU. Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Brunazzo, M. (2016). The History and Evolution of Cohesion Policy. In Simona Piattoni, and Laura Polverari (eds.) 2016. Handbook on Cohesion Policy in the EU. Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Committee of the Regions (2015). EU cohesion policy and Structural and Investment Funds. http://cor.europa.eu/en/welcome/Documents/Update%204%20June%2015/MOOC_EU_cohesion_policy_and_ESIF.pdf

Council of EU (2011). Territorial Agenda of the European Union 2020. Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions agreed at the Informal Ministerial Meeting of Ministers responsible for Spatial Planning and Territorial Development on 19th May 2011 Gödöllő, Hungary. http://www.nweurope.eu/media/1216/territorial_agenda_2020.pdf

European Commission (2010). EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

European Commission (2014a). Integrated Territorial Investment. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_en.pdf

European Commission (2014b). Community Led Local Development. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_en.pdf

European Commission (2014c). Cohesion Policy and Greece. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/information/cohesion-policy-achievement-and-future-investment/factsheet/greece_en.pdf

European Commission (2015). Investing in jobs and growth - maximizing the contribution of European Structural and Investment Funds. COM(2015) 639 final

Gros, D. and F. Roth (2012). The Europe 2020 Strategy. Can it Maintain the EU's Competitiveness in the World? Centre for European Policy Studies. Brussels

Jouen, M. (2014). Reinventing Europe through Local Initiative. Notre Europe – Jacques Delors Institute. <http://www.notre-europe.eu/media/localdevelopment-jouenne-jdi-mar14.pdf?pdf=ok>

Kotios, A. and G. Saratsis (2011). Europe 2020 Strategy, Cohesion Policy and Greek Regions: Are we smart enough? 51st European Congress of the Regional Science Association International 30th August - 3rd September 2011, Barcelona, Spain

Saratsis, I. Kotios A. and Koutoulakis M. (2015). Local development planning: Growth, Sustainability, Competitiveness, Resilience. What to plan for?. Paper presented at 55th ERSA Congress, World Renaissance: Changing Roles for People and Places: Lisbon School of Economics and Management, Universidade de Lisboa, Lisbon, 25-28 August 2015.

B. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΕΤΑΑ (2013), Οι Δήμοι στο κατώφλι της νέας Προγραμματικής Περιόδου – Τα νέα Χρηματοδοτικά εργαλεία, η οργάνωση της Εταιρικής Σχέσης και της Διαβούλευσης, Αθήνα

ΕΠΑΝΑΔ (2014). ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση 2014-2020.
www.espa.gr/elibrary/Anthr._Dynamiko_Ekpaideusi_2014GR05M9OP001_1_4_el.pdf

ΕΠΑΝΕΚ (2014). ΕΠ Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα & Καινοτομία 2014-2020.
https://www.espa.gr/elibrary/Antagonistikotita_2014GR16M2OP001_1_3_el.pdf

ΕΠΥΜΕΠΕΡΑΑ (2014). ΕΠ Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020.
www.espa.gr/elibrary/Metafores_Perivallon_2014GR16M1OP001_1_5_el.pdf

ΕΣΠΑ (2014). Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης – ΕΣΠΑ 2014-2020.
https://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf

ΕΤΘΑ (2015). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και Θάλασσας 2014-2020.
<https://www.espa.gr/elibrary/epixeirisiako-programma-ettha.pdf>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014). Καθοδήγηση για τους τοπικούς φορείς σχετικά με την τοπική ανάπτυξη με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων, Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία:
http://ec.europa.eu/regional_policy/el/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-community-led-local-development-for-local-actors

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). Πολιτική Συνοχής 2014-2020.
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag48/mag48_el.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011), Πολιτική Συνοχής 2014-2020 – Επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ISBN 978-92-79-21489-9

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). ΕΥΡΩΠΗ 2020-Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. COM(2010) 2020 τελικό

ΙΝΣΕΤΕ (2014). Τουριστικός Στρατηγικός Σχεδιασμός - Οδικός Χάρτης Υλοποίησης, 2014.
http://sete.gr/fileadmin/SETE_Conferences/2013/presentations/Tourism%20Strategy%20Plan_SETE%20Conference_Updated.pdf

ΙΝΣΕΤΕ (2015α). Marketing Plan Τουριστικού Προϊόντος Νοτίου Αιγαίου. Οδικός Χάρτης 2015-2020. Αθήνα

ΙΝΣΕΤΕ (2015β). Οδικός Χάρτης Εξειδίκευσης Δράσεων Τομέα Τουρισμού Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Αθήνα

Κότιος Α. και Σαράτσης Γ. (2012). Η Προγραμματική Περίοδος 2014-2020: προοπτικές για τις Ελληνικές Περιφέρειες. Άρθρο που παρουσιάστηκε στο 10ο Εθνικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης με θέμα: Οικονομική Κρίση και Πολιτικές Ανάπτυξης και Συνοχής, Θεσσαλονίκη, 1-2 Ιουνίου 2012.

Λαζαρίδης, Ν. (2012). Η Περιφερειακή Πολιτική της Κοινότητας. http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/12/2/352.pdf

Λιαργκόβας, Π. και Γ. Ανδρέου (2007). Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Μούσης, Ν. (2015). Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική. 15^η έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

ΠΑΑ (2015). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020. www.espa.gr/el/Pages/staticAgrotikiAnaptyxi.aspx

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (2014α). Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. http://pepna.gr/sites/default/files/news/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%95%CE%BE%CF%85%CF%80%CE%BD%CE%B7%CF%82%20%CE%95%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82%20RIS_0315.pdf

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (2014β). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2014-2020- ΠΕΠ ΠΝΑ. http://pepna.gr/sites/default/files/news/%CE%A0%CE%95%CE%A0_SFC.pdf

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (2016). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Στρατηγικός Σχεδιασμός. Θεσσαλονίκη

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (2015). Εγκύκλιος σχεδιασμού, υλοποίησης και παρακολούθησης των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων ως εργαλείων Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Αθήνα

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (2016). Οδηγίες για τη διαχείριση και εφαρμογή των στρατηγικών ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης. Αθήνα

Γ. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://www.espa.gr>
- <http://www.espon.eu>
- http://ec.europa.eu/regional_policy/
- <http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/codified%2030%20march%202010.pdf>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0027&from=EL>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0026&from=EL>
- <http://www.ggea.gr/default.htm>
- <http://www.geodata.gov.gr/maps>
- <http://www.insete.gr/el-gr/>
- <http://www.interreg.gr>
- <http://www.mnec.gr/>
- <http://www.pepna.gr/>
- <http://www.pnai.gov.gr/>
- <http://sete.gr/>
- <https://statistics.gr>
-

Δ. ΝΟΜΙΚΑ – ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

- 1^η Εγκύκλιος Σχεδιασμού και Κατάρτισης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιόδου 2014-2020
- 2^η Εγκύκλιος σχεδιασμού και κατάρτισης αναπτυξιακού προγραμματισμού περιόδου 2014-2020
- 3^η Εγκύκλιος για την κατάρτιση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2014-2020
- Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής Πλαίσιο 2014 έως 2020, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας.

- ΣΛΕΕ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW134/%CE%A3%CE%9B%CE%95%CE%95.pdf>
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1299/2013 της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί καθορισμού ειδικών διατάξεων για την υποστήριξη του στόχου της Ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1300/2013 της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με το Ταμείο Συνοχής.
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1301/2013 της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και για τη θέσπιση ειδικών διατάξεων σχετικά με τον στόχο «Επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση».
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1302/2013 της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1082/2006 για τον ευρωπαϊκό όμιλο εδαφικής συνεργασίας (ΕΟΕΣ) όσον αφορά την αποσαφήνιση, την απλούστευση και τη βελτίωση της διαδικασίας ίδρυσης και λειτουργίας αυτών των ομίλων .
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1303/2013 του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας.
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1304/2013 της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2013, για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 της 17ης Δεκεμβρίου 2013 για τη στήριξη Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 335/2014 11ης Μαρτίου 2014 για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας όσον αφορά ορισμένες διατάξεις σχετικά με τη χρηματοοικονομική διαχείριση για ορισμένα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν ή απειλούνται από σοβαρές δυσκολίες όσον αφορά τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα.
- ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4276, Απλούστευση διαδικασιών λειτουργίας τουριστικών επιχειρήσεων και τουριστικών υποδομών, ειδικές μορφές τουρισμού και άλλες διατάξεις.